

OPUSCULA ET TEXTUS

HISTORIAM ECCLESIAE EIUSQUE VITAM ATQUE
DOCTRINAM ILLUSTRANTIA

SERIES SCHOLASTICA

EDITA CURANTIBUS

M. GRABMANN ET FR. PELSTER S. J.

FASC. V

THOMAE DE SUTTON O. P.

QUAESTIONES DE REALI DISTINCTIONE INTER ESSENTIAM ET ESSE

SECUNDUM FIDEM MANUSCRIPTORUM

PRIMUM EDIDIT

FRANCISCUS PELSTER S. J.

MONASTERII 1928

TYPIS ASCHENDORFF

THOMAE DE SUTTON O. P.
QUAESTIONES DE REALI DISTINCTIONE
INTER ESSENTIAM ET ESSE

SECUNDUM FIDEM MANUSCRIPTORUM

PRIMUM EDIDIT

FRANCISCUS PELSTER S. J.

MONASTERII 1928
TYPIS ASCHENDORFF

Cum facultate superiorum ordinis.

Imprimatur.

Monasterii, die 3. Septembris 1928.

Vicarius Episcopi Generalis

De mand.

Peters

Cons. eccles.

No. 5450

Introductio.

1. Thomas de Sutton, ex provincia Angliae ordinis Praedicatorum, videtur natus esse circa annum 1260. Eius nomen primum occurrit circa a. 1285, quo tempore studens fuit Oxoniae et a. 1292/93, quo anno ibidem in ecclesia Praedicatorum sermones ad scholares habuit. Extant autem hi sermones in cod. Q. 46 Cathedralis Wigorniensis (Worcester) et in cod. 92 Collegii Novi (New College) Oxoniensis. Thomam tunc temporis theologicis studiis vacasse vel etiam baccalarium fuisse multum probabile est. Magister regens in schola Praedicatorum eo anno fuit Thomas Jorz, postmodum cardinalis, cancellarius autem totius universitatis magister Simon de Gandavo. Circa annum 1298, ut ex cod. Q. 99 Cathedralis Wigorniensis elucet, ipse Oxoniae cathedram magistralem sui ordinis tenuit; quo tempore apud Minores Johannes de Bassat rexit et inter magistros seculares Richard de Clive, Roger de Wesenham, W. de Hikham, Kirkeby, Segrave nominantur. Sub eo Guillelmus de Macklesfield O. P. in vesperis disputavit et magister factus est. Post aliquos annos denuo Oxoniae munus magistri subiisse videtur. Mortuus est post annum 1311, quia in scriptis suis mentionem facit Concilii Viennensis. Thomas Sutton inter assecclas, quos Thomas de Aquino, cuius doctrinam contra veterem scholam Franciscanam, contra Henricum de Gandavo, Johannem Duns Scotum, Robertum Cowton strenue defendit, in Anglia tunc habuit, primum locum obtinere videtur. Eminent ampla eruditione, clara expositione, solida doctrina. Ita tamen sequitur Thomam, ut non semel influxum subierit aliorum v. gr. Aegidii Romani, Godefredi de Fontibus.

2. Scripta Thomae de Sutton: Quaestiones disputatae et quatuor quodlibeta. Elenchum harum quaestionum, quae omnes, si unum alterumve textum excipias, non sunt editae, habes apud Ehrle in opere, quod in bibliographia enumerabitur. — Pro defensione doctrinae S. Tho-

mae scripsit contra librum primum et quartum Commentarii Oxoniensis Johannis Duns Scoti. Liber primus huius apologiae a. 1523 Venetiis apud Joannem Scotum typis mandatus est. Praeterea opus, quo Duns Scoti Quodlibet refutare conatur, manuscriptum habetur in Bibliotheca Collegii S. Magdalenae Oxoniensis. Alios tres libros elaboravit contra libros priores Commentarii in Sententias, quem fecerat Robertus Cowton O. Min. Ad defendendam unitatem formae composuit iunior duos tractatus: Unus Contra pluralitatem formarum ex parte extat inter opuscula S. Thomae, integer editus est a De Maria, Opuscula philosophica et theologica selecta S. Thomae Aquinatis, Tifani Tiburini 1886, I 393—436; alter De productione formae substantialis inter textus huius seriei edetur. Exposuit Aristotelis libros De caelo et mundo, cuius expositionis saltem pars in cod. 247 Bibliothecae Collegii Mertonensis Oxoniae conservata est. Etsi alii aliter sentiant, multum mihi probabile videtur Thomam scripsisse etiam Concordantiam quandam dictorum Thomae, quae incipit „Veritatis et sobrietatis verba loquor“.

3. Ratio editionis. Cur textus ex quaestionibus et quodlibetis Thomae potius quam Henrici de Gandavo vel Aegidii Romani, qui saec. 13 in hac controversia de reali distinctione inter essentiam et esse primas partes obtinuerunt, selecti sint, ratio praecipua in eo est, quod Thomas statum quaestionis et omnia fere argumenta, quae iis temporibus ab utraque parte proponebantur, ita exponit ut brevior atque interdum etiam clarior sit quam isti auctores. Ipse de hac materia initio paulo aliter sensit quam postea. Cum juvenis magister Quodlibeto 1 q. 17 controversiam magis verborum quam sententiarum diversitate contineri censeret, postea tamen, sub influxu Aegidii Romani, ut videtur, omnino realem illam distinctionem propugnavit. Notandum est tamen, ut ex ipso textu elucebit, Thomam non quoad omnia explicationem et argumenta Aegidii sua facere.

Textus ipse quaestionis disputatae ope trium manuscriptorum, quodlibeti ope duorum quae extant manuscriptorum constitutus est. Sunt autem haec: Cod. 138 Collegii Merton, Oxoniae [membr. ff. 338 (2 col.) 31,4×22,3 cm saec. 14 ff. 310^v—314^r]. Cod. B IV 4 Bibliothecae Universitatis, Basileae [membr. ff. I—191 (2 col.) 34,52×25 cm saec. 14 ff. 71^v—74^r]. Cod. Amplonianus Fol. 369 Bibliothecae Municipalis.

palis, Erfordiae [membr. ff. 200 + I (2 col.) 29×19,5 cm saec. 14 in. (ff. 1—92^v) saec. 14 ex. (ff. 93^r—200^r), ff. 25^v—27^v]. Codex Amplonianus quodlibeta non continet. Inter haec manuscripta eminet Cod. Mertonensis ita tamen, ut nec ipse suis erroribus careat; est fundamentum editionis. Cod. Basileensis, etsi multo magis vitiatus sit, nihilominus pluries correctioni alterius codicis inservit. Codex Amplonianus habet quidem textum satis correctum, sed saepius paululum abbreviatum et mutatum. Cum propter paucitatem manuscriptorum, quae extant, saepe de textu primigenio nihil certi effici posset, in illud intendi, ut ante omnia textum correctum constituere conarer. Quia autem Codex Mertonensis hac re eminet, cum Amplonianus certo mutationes subierit, lectionem variantem, quae communis erat Mertonensi et Basileensi, in textum ipsum recepi. Hinc inde tamen, quando Basileensis et Amplonianus, qui inter se satis differunt, contra Mertonensem concordant, illos secutus sum. Ceteroquin nullo modo in mente est affirmare lectionem electam semper esse veram aut certo probabiliorem. In notis non solum illos auctores, quos explicite refert Thomas, indicavi, sed quantum potui etiam illos qui sub formula 'quidam' latent. Hac in re in memoriam revocare oportet nomine plurali saepissime unum auctorem designari.

4. De quaestione, quam Thomas disceptat, pauca hoc loco dici possunt. Initium sumpsit ab interpretatione quorundam locorum, qui inveniebantur apud Boethium De hebdomadibus et Hilarium De Trinitate, apud Avicennam in sua Metaphysica et in Libro de causis. Verum est hanc distinctionem inter quod est et quo est vel inter quod est et esse, uti tunc vocari solebat, iam adhiberi a Philippo Cancellario (de Greve † 1238) in sua Summa de bono, a Johanne de Rupella († 1245) in Summa de anima, ab Alberto Magno in Libro sententiarum et in Summa de creaturis (c. 1245) eamque impugnari a Richardo Rufo in Libro sententiarum (c. 1250), sed non semel difficillimum est determinare, quid iisdem terminis, qui sensu omnino diverso usurpabantur, intellexerint et de quam distinctione, utrum de reali an de intentionali, loquantur. De doctrina S. Thomae hac in re non est una sententia. Dubium inde facile oriri potuit, quod Thomas ipsam quaestionem in terminis nullibi proponat et praeterea omnes illos terminos atque omnes comparationes, quae apud alios multiplici sensu eo-

que saepe maxime diverso occurrebant, recipiat iisque sua propria cogitata exprimat. Plurimi interpretes iis locis innixi, qui magis realem distinctionem inter essentiam et esse suadere videntur, Thomam inter asseclas huius distinctionis enumerant. Horum tamen interpretationi duo maxime obstant: Primo Thomas asserit in angelis naturam et suppositum concrete spectatum, ad quod esse omnino pertinet, ratione quidem distingui, re autem identificari (Cf. De pot. q. 9 a. 1; S. th. I q. 3 a. 3). Deinde in Commentario ad I. 4 Metaphysicae lect. 2, ubi quaestionem magis ex professo proponit, iterum iterumque asserit et duobus argumentis probat hominem et ens hominem secundum suas formales rationes esse unum re, differre autem ratione; nomina rei et entis significare omnino idem sed secundum diversas rationes; substantiam rei esse unam et ens per se ipsam et non per aliquid additum; etsi aliud sit [sc. secundum rationem] esse rei ab eius essentia, nomen tamen entis, quod imponatur ab ipso esse, significare idem cum nomine, quod imponatur ab essentia. Difficultas eo maior fit, quod inde ab ipsis temporibus S. Thomae haec eadem argumenta ex Aristotele et Averroë sumpta praecipua arma sunt, quibus adversarii realem illam distinctionem impugnarunt. Quare alii interpretes potius censent Thomam negasse illam distinctionem. Adhuc sub iudice lis est.

Quaestio vehementius agitari coepit post ipsam mortem S. Thomae. Ex una parte Sigerus de Brabantia, Henricus de Gandavo, Riccardus de Mediavilla, Godefredus de Fontibus, Petrus de Alvernia innixi potissimum argumentis Averroë negarunt distinctionem inter esse et essentiam esse realem. Inter eos fuit autem quaedam differentia, cum Henricus et post eum Riccardus introducerent distinctionem suam secundum intentiones, cum tamen Sigerus et Godefredus admitterent solummodo distinctionem quandam secundum modum significandi. Alterius partis dux et antesignanus fuit Aegidius Romanus, qui pluribus scriptis contra Henricum hanc distinctionem strenue propugnavit. Eum secutus est in oppugnando Henrico Robertus de Colletorto sive de Orford O. P. Post eum autem scripsit Thomas de Sutton, qui quidem Henricum et Godefredum ita impugnat, ut ab Aegidii explicatione et argumentis paululum deflectat. Videtur etiam alludere ad unum alterumve alium adversarium, cuius tamen nomen adhuc latet.

5. Bibliographia. De vita et scriptis Thomae de Sutton vide: M de Wulf, Histoire de la Philosophie Médiévale, Louvain 1925, II 44—47.

Überweg-Geyer, Die Patristische und Scholastische Philosophie, Berlin 1928, 542 sq.

F. Ehrle, Thomas de Sutton, sein Leben, seine Quolibet und seine Quaestiones disputatae: Festschrift Georg von Hertling, Kempten-München 1913, 426—450.

F. Pelster, Thomas von Sutton O. Pr., ein Oxforder Verteidiger der thomistischen Lehre: Zeitschrift für kath. Theol. 46 (1922) 212—253, 361—401.

Idem, Schriften des Thomas von Sutton in der Universitätsbibliothek zu Münster: L. c. 48 (1923) 483—494.

J. Koch, Durandus de S. Porciano: Baeumker Beiträge 26 I, Münster 1927, 153 sq. 369—374.

De quaestione controversa eiusque valore videtur praeter nota compendia philosophiae ut Schiffini, Mercier, Hugon, Remer, Gredt, La Housse, Urraburu, Frick, Lehmen, van de Woestyne ampliorem expositionem apud plures auctores v. gr.:

J. a S. Thomae, Cursus Philosophicus Thomisticus. Philosophia Naturalis p. 1 q. 7.

Fr. Suarez, Metaphysicae disputationes disp. 31 tota.

J. M. Piccirelli, Disquisitio metaphysica, theologica, critica de distinctione actuatam inter essentiam existentiamque creati entis intercedente, Neapoli 1906.

N. Del Prado, De veritate fundamentali philosophiae christianae, Friburgi Helvetiorum 1911.

Chr. Pesch, Ist die Annahme eines sachlichen Unterschiedes zwischen Wesenheit und Dasein in den Geschöpfen das notwendige Fundament der ganzen Philosophie und der spekulativen Theologie: Scholastik 1 (1926) 11—49, 216—234.

De historia problematis agunt: P. Duhem, Le Système du Monde V, Paris 1917, 285—316.

M. Grabmann, Doctrina S. Thomae de distinctione reali inter essentiam et esse ex documentis ineditis saeculi XIII illustratur: Acta Hebdomadae Thomisticae, Romae 1924, 131—190.

M. D. Roland Gosselin, Le De ente et essentia, Le Saulchoir, Kain 1926.

Ex scriptoribus saeculi 13 exeuntis, quorum

opera typis mandata extant, imprimis nominandi sunt: Henricus a Gandavo, Quodlibeta Venetiis 1613. Q. 1 q. 9; Q. 10 q. 7; Q. 11 q. 3.

Aegidius Romanus, Quaestiones de esse et essentia, Venetiis 1503, q. 9—12.

Idem, Sententiarum I. 1, Venetiis 1492, 1521, d. 8.

Idem, Quodlibeta, Venetiis 1502, Q. 1 q. 7.

Godefridus de Fontibus, Quodlibeta, Louvain 1904, Q. 3 q. 1. Praeterea: Sigerus de Brabantia, Utrum ens vel esse in rebus causatis pertineat ad essentiam causatorum vel sit aliquid additum essentiae illorum; apud M. Grabmann, Neuaufgefundene Quaestionen. Sigers von Brabant zu den Werken des Aristoteles: Miscellanea Francesco Ehrle, Roma 1924, I 133—138.

Riccardus de Mediavilla, Sententiarum I. 2, Brixiae 1591, d. 3 a. 1 q. 1.

Idem, Quodlibeta, Brixiae 1591, Q. 1 q. 8.

Petrus Johannis Olivi, Quaestiones I, Ad Claras Aquas 1922, q. 8.

Signa codicum: M = Mertonensis 138, B = Basileensis B. IV 4, A = Amplonianus Fol. 359

Quaestio Disputata XXVI^a.

Secundo queritur utrum in angelo sit realis com-
positio essencie et esse existencie, ita quod esse
illud sit extra rationem essencie aliquid absolu-
tum additum essencie.

M 310vβ
B 74ra
A 25va

5 1 Et arguitur quod non: Priscianus capitulo
De constructione verborum¹ dicit quod „infini-
tum significat [ipsam rem, quam continet verbum].
Currere enim est cursus per significationem, scribere
10 scriptura. legere leccio.“ Eadem ergo ratione esse
significat essenciam.

2. Preterea: idem Priscianus² dicit quod hoc
verbum „est“ significat substantiam uniuscuiusque. Sed
substantia est essencia. Ergo esse significat essen-
15 ciam, et ita non est extra intellectum essencie.

Dicebatur quod Priscianus³ loquitur de modo
significandi, non autem de re significata, quam ver-
bum significat.

3. Contra: verbum quodcunque sive infinitivi
20 modi sive alterius modi significat agere vel pati quan-

---

2 Secundo queritur *om A* 3 existencie] essencie *B* 6. et
om A de capitulo *M* 9 per] propter *A* et scribere *M*
12 Priscianus] post *A* 14 est] esse *B*

¹ Institutiones Gram. l. 18 c. 43; ed. Hertz, Lipsiae 1859, II 226.

² L. c. l. 18 c. 2; ed. Hertz II 210 cf. 212, 226.

³ L. c. l. 18 c. 43—44; ed. Hertz II 226 sq.

tum ad modum significandi, etiam hoc verbum ,est'¹. Si ergo hoc verbum ,est' significat substantiam, non potest hoc intelligi quod significat per modum substantie, sed oportet hoc intelligere principaliter de re significata quod hec sit substantia. 5

4. Preterea: in hoc distinguitur verbum a nomine et pronomine quod tam nomen quam pronomen significat per modum substantie, verbum autem per modum motus. Si igitur ,est' significat per modum substantie, non est verbum, sed nomen vel pronomen; 10 quod falsum est.

5. Preterea: esse est illud quo. res dicitur formaliter ens. Sed unumquodque dicitur ens formaliter 15
 M 311ra || per suam essenciam, sicut probat Philosophus 4°
 Methaphisice². Ergo esse non est aliquid additum 15
 B 74rβ essencie faciens compositionem || cum ea.

Dicebatur quod unumquodque per suam essenciam formaliter dicitur ens, non tamen dicitur per essenciam existens; per esse vero unumquodque dicitur existens, non tamen ens, nisi ens accipiatur 20
 participialiter, idem sc. quod existens.

6. Contra: unumquodque dicitur existens per aliquid formaliter; ergo per aliquam formam. Esse ergo, quo aliquid dicitur existens, erit forma aliqua. Sed non est forma accidentalís, qua angelus dicitur 25
 existere. Ergo est forma substantialis. Sed forma

2 Si—substantiam] significat substantiam M 4 intelligere
 de re significata principali A 7 quod] quia A 8 per₂ om A
 16 ea] ipsa B 20 accipitur A 21 particulariter B participative A
 24 ergo] igitur M existens] ens B erit] est M 26 est forma
 substantialis. Sed om BA

¹ L. c. 1. 8 c. 1; ed. Hertz I, 369: Verbum est pars orationis cum temporibus et modis, sine casu, agendi vel patendi significativum.

² Met. 1. 4 (Γ) c. 2 1003 b 26—30; versio lat. 1. 4 co. 3; Thom. 1. 4 lect. 2.

substantialis angeli est sua essentia. Ergo esse eius non est aliud ab essentia.

7. Preterea: si esse est aliud ab essentia, ergo est alia res. Sed omnis res est essentia aliqua. Ergo esse angeli est alia essentia ab essentia angeli; quod est inconveniens. Ergo vel est idem cum essentia vel oportet ponere in angelo duas essentias substantiales; quod est absurdum.

8. Preterea: si esse est aliud ab essentia quacun- que, quero, si esse sit aliquid vel non. Si non sit aliquid, sequitur quod sit nichil, quia nichil et aliquid sunt contradictoria. Si vero sit aliquid, oportet quod sit aliqua essentia. Illa ergo essentia existit per aliquid formaliter. Aut igitur per seipsam aut per aliquod additum. Si per seipsam, ergo eadem ratione quecunque alia essentia existit per seipsam formaliter. Si per aliquid additum, erit procedere in infinitum, ita quod infinita requirantur ad hoc quod aliquid existat; quod est impossibile.

9. Preterea: si esse importat actualem existentiam, que est aliud ab essentia, aut inportat illud aliud sc. illam actualitatem de principali significatione aut de modo significandi. Si de principali significatione, cum idem significat esse et fuisse et fore, tunc dicendo „a erit“ significatur ipsum actualiter existere sicut dicendo „a est“; quod falsum est. Si autem illam actualitatem non inportat nisi de modo significandi sub presenti tempore, ergo essentia et esse non differunt nisi penes diversos modos significandi sicut abstractum et concretum, ut albedo et album. Et ita non faciunt realem compositionem.

2 est aliquid A   7 si angelis A   13 illa ergo essentia om A
 existens BA   22 illam actualitatem] actualem illam existen-
 ciam A   significato A   23 significato A   25 a] angelus A
 26 a] angelus A   27 de] ex A

10. Preterea: melius est ponere unum quam duo, quando omnia salvantur per unum. Sed ponendo quod esse non sit aliud ab essentia, sed quod sit unum salvantur omnia, que oportet salvari sc. quidquid potest salvari per ponentes quod esse sit aliud ab essentia. Quidquid sc. consequitur ad essentiam etiam consequitur ad esse. Ergo melius est ponere quod esse sit de essentia quam quod sit aliud ab essentia.

11. Preterea: unius productionis est unus per se terminus. Sed productio substantie per se terminatur ad formam sive essentiam. Unde forma est terminus generationis. Terminatur etiam per se ad esse. Ergo cum non terminetur ad duo, sed ad unum terminum, esse et essentia non sunt duo, sed tantum unum¹.

Dicebatur quod licet esse et essentia sint duo, sunt tamen unius per se terminus productionis, quia componunt unum, quod est terminus unus.

12. Contra: illud quod convenit composito ex duobus, secundum quod compositum est, non convenit alteri componendum per se accepto; sicut homini, ut compositus est, convenit quod sit animal, sed non convenit anime quod sit animal, sed quod sit pars animalis. Si igitur convenit composito ex essentia et esse quod sit terminus productionis per se, secundum quod compositum est, non conveniet essentie quod sit per se terminus productionis, similiter nec ipsi esse. Et ita forma non est terminus generatio-

---

2 posito *A*   4 scilicet *om A*   4-5 quidquid—ponentes]
 secundum ponentes *A*   6 scilicet consequitur] sic sc. sequitur *B*
 sic sequitur *A*   8 de essentia] unum et idem cum essentia *A*
 11 substantie] vere *B*   22 alteri] alicui *A*

¹ cf Met. I. c. p. 12.

nis, sed pars termini; similiter esse non est terminus generacionis, sed pars termini; quod est contra Philosophum¹. Hec enim est vera: 'forma est terminus generacionis'; esset autem falsa, si esset pars termini.

5 13. Preterea: predicamenta distinguuntur secundum diversos modos predicandi generales, quorum unus non est reducibilis ad alium; sicut patet de substantia et quantitate [*adde* et qualitate], quia secundum substantiam predicatur illud quod pertinet ad essenciam
10 subjecti, secundum quantitatem vero illud quod est mensura subjecti, secundum qualitatem vero id quod est dispositio subjecti. Si igitur per esse dicatur aliquid existens et hoc predicamentum neque est de
15 essencia subjecti neque est mensura neque dispositio et sic de aliis, sequitur quod sit predicamentum per se. Et ita erunt plus quam || 10 predicamenta.

14. Preterea: omne quod est in rerum natura possibile intelligi, oportet quod contineatur sub ente. Si
20 igitur esse sit aliquid intelligibile, continetur sub ente et ita vel erit substantia vel accidens. Sed non est accidens. Ergo relinquitur quod sit substantia et per consequens essencia.

15. Preterea: sicut se habet instans ad substantiam mobilis, ita se habet tempus ad esse eius. Ergo
25 permutative: sicut se habet instans ad tempus, ita se

3 est] et A 8 alium] alterum A 12 qualitatem] quantitatem M 14 predicamentum] ipsum A 14-15 de essencia] de substantia neque essencia M 15 dispositio subjecti A 21 est om BA

¹ Aristoteles videtur potius contrarium dicere v. gr. Met. I. 7 (Z) c. 8, 103 b 5-6, Thomas I. 7 lect. 7; versio lat. I. 7 co. 27. Palam ergo quod nec species fiat nec quodcumque oportet vocare in sensibili formam, nec eius est generatio... Et quia generatio est eius quod fit, palam est quod nec generatio est forme, sed compositi.

habet substantia mobilis ad esse. Sed instans et tempus sic se habent, quod unum includitur in alio sc. instans in tempore. Ergo similiter esse includitur in substantia mobilis.

16. Preterea: Boecius in Libro de ebdomadi-
bus¹ dicit quod diversum est ,esse aliquid', quod non est esse simpliciter, et ,esse in eo quod est', quia illic in primo significatur accidens, quando sc. dicitur de re aliquid quod non sit ens simpliciter, in 2° autem significatur substantia, sc. cum dicitur aliquid¹⁰ esse in eo quod est. Esse igitur actualis existencie significat substantiam.

17. Preterea: idem dicit Boecius² quod in „omni composito aliud est esse et quod habet esse“. Sed omne simplex quod est, est idem cum eo quo est.¹⁵ Sed angelus est simplex. Ergo est idem cum suo esse.

18. Preterea: id quod est absolutum non potest advenire alicui de novo sine sui mutacione. Sed in sacramento altaris esse advenit illis speciebus facta transsubstanciacione; non enim manet esse panis et²⁰ vini, per quod prius extiterunt ille species. Ergo cum ille species maneant, advenit eis novum esse.

Dicebatur quod illa accidentia habent naturaliter proprium esse aliud ab esse substantie et per illud

2 se om B   3 in—includitur om M   10 cum de re A
15 est₂] esse BA   16 est₂] et B suo om A   18 convenire A
19 convenit A   20—21 et vini om MB

¹ Quomodo substantiae in eo quod sint, bonae sint, cum non sint substantialia bona, liber ML 64, 1311; ed. Peiper, Lipsiae 1871, 169: Diversum est tantum esse aliquid et esse aliquid in eo quod est; illic enim accidens, hic substantia significatur.

² L. c. ML 64, 1311; ed. Peiper 169: Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est. Notandum tamen est ad utrumque locum Boethium nomine „esse“ non existentiam significare, sed essentiam.

proprium esse sunt post transsubstanciacionem sicut ante.

19. Contra: quando aliquod analogum dicitur de pluribus per attributionem ad unum primum, in illo primo invenitur illud analogum formaliter et non in aliis, sicut sanum dicitur de multis | per attributionem ad corpus sanum et ibi tantum invenitur sanitas formaliter. Si igitur esse dicitur analogice de esse proprio accidentium et de esse substantie tanquam de primo, non inveniatur esse formaliter nisi in substantia. Illo igitur esse substantie sublato non manebit aliquod esse accidentium proprium formaliter, quo possint existere. B 74va

20. Preterea: esse primo convenit supposito, et nature per suppositum. Suppositum igitur includit esse. Sed suppositum et natura sunt idem in angelis. Ergo natura includit esse.

21. Preterea: illud quod est absolutum, si faciat modum predicandi non reducibilem ad alios modos, non minus facit predicamentum per se quam id quod est relativum, quod non habet realitatem nisi ex fundamento. Sed esse est absolutum et facit alium modum predicandi ab aliis. Cum igitur relacio sit predicamentum per se, sequitur quod esse sit per se predicamentum, si non sit idem cum essentia. Sed non est predicamentum per se. Ergo includitur in essentia, ita quod per essentiam res dicitur existens, quia per esse, quod includitur in essentia.

22. Preterea: illud quod est perfectissimum in aliquo genere non habet reduci ad illud quod est minus

1 post] per B   10 invenitur A   11 sublato] subiuncto B
 subtracto A   12 accidentis A   13 possit A   19 predicandi
 realem A   ad—modos] ad aliquem alium modum predicandi A
 26 ergo] igitur A   27 res] Deus A   28 quia] et A

perfectum. Sed esse est perfectissimum quod est in re. Ergo non est in genere per reductionem, sed directe et ita non est extra essenciam speciei.

23. Preterea: quando aliquid producitur in [esse], esse eius prius non est et postea est; et quando res corrumpitur, esse eius prius est et postea non est. Esse igitur est indifferens ad esse et non-esse. Si igitur esse est aliud ab essencia propter hoc quod essencia est indifferens ad esse et non-esse, sequitur quod esse sit aliud a seipso, cum similiter sit indifferens. 10
Consequens falsum. Ergo antecedens.

24. Preterea: si verbum incarnatum dimitteret naturam humanam, quam assumpsit, ita ut natura humana illa maneret separata, illa natura deposita haberet novum esse subsistencie, si esse differat ab 15
essencia. Sed hoc esse non potest; quia illud esse non produceretur per se neque per creacionem neque per generacionem — quia tam generacio quam creacio terminatur ad rem subsistentem, esse autem nature humane non est subsistens — nec produceretur 20
illud esse per removens prohibens — quia removens prohibens non est causa alicuius nisi per accidens. — Et ideo oportet dare aliam causam, que est causa
M 311va || per se. Talem vero causam per se non est invenire, nisi esset generans vel creans; quod eciam esse non 25
potest. Et ita illud novum esse non haberet causam; quod est impossibile. Et hoc sequitur, quia esse ponitur aliud ab essencia. Ergo hoc est impossibile.

25. Preterea: esse angeli est quedam similitudo esse divini, sicut essencia angeli est quedam similitudo 30
essencie divine. Si igitur ad hoc quod esse angeli

2-3 non — ita om A 5 eius om A est₂] erit A et₂] sed A 6 eius om A est₂] esse A 10 simpliciter esse A 11 consequens est A ergo et A 21 removens et M 23 ideo om MB 25 eciam om A 26 habet BA

sit limitatum oporteat ponere aliquid aliud substratum ipsi esse, per quod limitetur, eadem ratione necesse est ponere aliquid substratum ipsi essencie, per quod limitetur. Sed hoc est falsum, quia essencia angeli
 5 est subsistens et non est recepta in aliquo. Ergo nec esse recipitur in essencia.

26. Preterea: veritas, bonitas, unitas nichil addunt super essenciam absolutam et positivam. Sed entitas est transscendens sicut et bonitas. Ergo nichil addit
 10 super essenciam aliud ab essencia.

Oppositum arguitur: 1. Quia in Deo esse non est aliud ab essencia, ideo Deus non habet causam sui esse, ¶ cum non possit intelligi non existens. Si igitur
 in angelo esse non sit aliud ab essencia, angelus non
 15 poterit intelligi non existens et per consequens angelus non habet causam sui esse. Sed hoc est falsum. Ergo esse angeli est aliud realiter ab essencia et ita est ibi compositio realis. A 26ra

Ad hoc dicebatur quod non est simile de Deo et
 20 de angelo; quia esse in angelo non inportat nisi habitudinem essencie ad causam efficientem et ideo est extra intellectum essencie, esse autem in Deo non inportat habitudinem ad causam et est de intellectu essencie et ideo causam non potest habere sicut an-
 25 gelus

Contra: si esse inportat relacionem ad causam, esse est in genere relacionis. Sed illud quod est in genere relacionis est realiter aliud ab essencia substancie, quia predicamenta sunt distincta secundum
 30 suas realitates. Ergo adhuc videtur quod esse faciat compositionem realem cum essencia in angelo.

2. Preterea: esse existencie inter omnia videtur

1 oportet A   subtractum MB   3 subtractum MB
 8—10 essenciam — super om BA   10 essencia] esse A   13 non 2]
 nisi A   28 aliud om B

esse magis absolutum; quia est actus entis ut est in se, non ut ordinatur ad alterum. Ergo esse non importat relacionem ad causam.

3. Preterea: esse existencie est quiddam reale. Si igitur non est aliquid reale aliud ab essentia, oportet quod sit reale de intellectu essencie. Omne enim reale, quod est idem cum essentia hominis, est de intellectu hominis ut animalitas, rationalitas et huiusmodi. Ergo similiter omne reale, quod non est aliud ab essentia specifica angeli, includitur in essentia illa et est de intellectu eius. Esse ergo angeli est de intellectu essencie angeli. Non igitur potest essentia angeli intelligi non existens. Et per consequens non potest habere causam sui esse sicut nec Deus.

4. Preterea: cum esse existencie sit reale quoddam, oportet quod significetur per aliquod nomen rei extra animam. Si significetur per nomen essencie specialis, est de intellectu essencie et per consequens non est intelligibile quod essentia non existat, sicut homo non-animal non est intelligibile. Quod autem non est intelligibile non potest fieri a Deo. Ergo Deus non potest facere quod angelus non existat et eadem ratione non potest angelum producere, ut existat. Sed hoc est falsum. Et ita redit primum argumentum quod angelus non habet causam. Si dicatur quod esse est reale et significatur per nomen alterius rei quam per nomen essencie, sequitur quod sit aliud reale ab essentia et faciat compositionem realem cum essentia.

5. Preterea: alia questio est 'an est' et alia est

---

1 est₁ om B   2 ordinatum A   5 igitur esse A   6 reale absolutum A
 9 omne] esse BA   10—11 includitur—angeli om B
 12 ergo] igitur BA   18 specialis] spiritualis A   20 non₁ est A
 27 aliud] aliquid A

questio ,quid est', ut dicitur 2° Posteriorum¹. Ergo aliud est scire de aliqua re ,an est' et scire ,quid est', quia questiones sunt equales numero hiis que vere scimus. Esse igitur rei est aliud a quidditate.

5 Dicebatur quod questio ,an est' est alia a questione ,quid est', quia esse non convenit quidditati ex proprietate quidditatis, sed ex ordine ad causam.

6. Contra: quanto aliquid ¶ propinquius se tenet ¶ cum
essencia, tanto magis convenit essencie ex sua pro-
10 prietate. Unde propria passio cuiuslibet substance
convenit ei ex sua natura. Sed esse propinquius se
tenet cum essencia quam aliqua alia propria passio.
Ergo esse maxime convenit unicuique ex sua natura.

7. Preterea: si esse esset inclusum in essencia,
15 esset idem cum forma. Sed hoc non est verum, ut
patet in rebus materialibus, cum forma sit actus ma-
terie, non autem actus compositi. Non ergo est esse
de essencia.

8. Preterea: quia animal est de essencia hominis,
20 semper fuit homo animal; semper enim fuit hec vera
,Homo est animal'. Si igitur esse est de essencia
angeli, semper fuit angelus existens. Ergo non habet
causam sui esse.

9. Preterea: Deus est causa angeli per intellectum
25 et voluntatem. Aut igitur Deus intellexit angelum
existentem, antequam crearetur, aut non existentem
ante sui creacionem. Si intellexit eum existentem,

B 74vβ
M 311vβ

1 est om B   2°] primo A   2 aliqua alia B   scire₂
om A   4 rei] res B om A   allud] res alla A   5 est² om A
7 ex] de B   9-10 convenit—substance om BA   12 aliqua
om BA   13 natura] essencia BA   14 esse om A   17 autem
est BA   18 de] in A   19 quia] si A   25 intelligit A
27 intelligit A   eum] essenciam B

1 Anal. Post. l. 2 c. 1 89b 24, 34; versio lat. l. 2 co 1; Thom.
l. 2 lect. 1.

antequam crearetur, ergo angelus habuit esse, antequam produceretur ad esse. Si intellexit eum non existentem, ergo existere non est de sua essentia; quia nichil potest intelligi cum opposito eius quod est de sua essentia, quia includitur contradicció ut hec ,homo non-animal'.

10. Preterea: Philosophus dicit 7 Methaphisice¹ quod querere ,propter quid homo est homo' nichil est querere, quia hoc non habet causam quod ipsum sit ipsum propter quid autem querit causam. Si igitur esse sit idem essencie in angelo, angelus non habet causam sui esse.

11. Preterea: in Commento Libri de causis² dicitur quod intelligencie, quas angelos dicimus, habent essentiam et esse. Sed idem non copulatur sibi ipsi. Ergo esse, quod copulatur cum essentia, non est idem cum essentia.

12. Preterea: quando unum contradictorium, quod est pure nichil, inest alicui de se, si aliud contradictorium quod est positivum et reale insit sibi 20 per aliquam causam, illud faciet compositionem cum eo. Sed substantie angeli convenit de se non esse. Ergo si esse convenit ei in ordine ad causam, esse faciet compositionem cum substantia angeli.

---

6 non est A   8 querens A   10 ipsum om A   15 idem esse A
23 in om B   24 facit A

¹ Met. I. 7 (Z) c. 17 1041 a 14, 22—24; versio lat. I. 7 co 59: Hoc quidem igitur propter quid ipsum est ipsum nihil est querere . . . Hoc quidem igitur palam, quia non quaerit, quare qui est homo homo est. Aliquid ergo de aliquo quaerit propter quid existit. Thom. I. 7 lect. 17.

² Versio, quam S. Thomas [lect. 9] interpretatus est habet: Et intelligentia est habens yleachim quod est esse et forma. Ed. Bardenhewer, Freiburg 1882, 173: Et intelligentia est habens helyatin et formam.

13. Preterea: omne reale positivum et absolutum, quod participatur ab alio, in quo suscipitur, realiter differt ab illo participante, sicut forma, que participatur a materia, realiter differt a materia. Sed esse est reale positivum absolutum et participatur ab essentia sicut ab illo in quo recipitur. Non enim participatur ab essentia sicut genus a specie, quia tunc contraheretur esse per differentiam aliquam ad genus determinatum; quod est impossibile, quia tunc ens esset genus ad X predicamenta. Ergo esse realiter differt ab essentia.

Responsio. Quidam¹ ponunt, quod in angelo esse non facit realem compositionem cum essentia. Dicunt enim quod esse non differt realiter ab essentia nec tamen differt ab ea tantum secundum rationem. Sed differunt essentia et esse quodam modo sc. secundum intencionem et faciunt compositionem intencionalem, sicut genus et differentia ut animal et rationale. Unde non est esse de intellectu essencie, quamvis non differat ab essentia realiter.

Sed ista posicio quantum ad presens deficit in duobus: Primo in hoc quod ponit aliqua differre neque secundum rem neque secundum rationem, sed plus quam secundum rationem et minus quam secundum rem². Talis enim differentia esse non potest; quia quecumque duo accepta, si aliquo modo differunt, aut differentia eorum est in re extra animam aut

1—5 reale—est *om B* 5 et *om BA* 6 essentia] esse *A*
sicut] tanquam *A* suscipitur *B* 7 essentia] esse *A* 12 ponunt] dicunt *A* 19 unde et *A*

¹ Henr. de Gandavo Quodl. 1 q. 9; Quodl. 10 q. 7 ed. Venet. 1613 I f. 11^r, II f. 155^r, 156^r.

² Cf. Aegid. Rom. Quaestiones de esse et essentia q. 9 ed. Ven. 1503, f. 19^r.

tantum est in ratione considerante unum et idem in re sub diversis rationibus. Si differentia eorum sit ex parte rei, talia vocamus differentia secundum rem. Si autem illorum differentia sit tantum in intellectu considerante unum et idem secundum rem sub diversis rationibus, talia vocamus differentia secundum solam rationem. Nichil aliud enim est aliqua differre re quam differentiam eorum esse in re; et similiter nichil aliud est aliqua differre ratione tantum quam ipsa differre non in re, sed tantum secundum diver- 10
 M 312ra sas rationes in intellectu nec ¶ potest esse alia differentia aliquorum media inter istos duos modos differendi, quia res non possunt habere nisi duplex esse sc. in anima vel in intellectu et extra animam. Ubi autem non est res alia, ibi non est eius ab alia re 15 differentia nec etiam a seipsa. Illa ergo que dicuntur differre intencione vel differunt secundum rem vel differunt secundum solam rationem. Et ita non est nisi figmentum ponere differentiam mediam inter differentiam realem et differentiam secundum rationem. Et ita si esse non differat sola ratione ab essentia, sequitur quod differat realiter ab ea et faciat compositionem realem.

Qui autem invenit differentiam mediam inter differentiam realem et differentiam secundum rationem, 25 oportet quod inveniat quoddam esse rei medium inter esse suum in intellectu et esse suum extra animam; et per consequens quod ponat medium inter contradictoria. Ens enim, quod sufficienter dividitur in ens nature extra intellectum et in ens rationis in intel- 30

---

1 est om A 1—2 in re] re A 2 sub] in B 4 istorum M
 7 aliqua] alla A 13 potest A 14 in₂ om M 16 ergo]
 autem A 27 animam] intellectum B 28 consequens oportet A
 29 enim om M

lectu, contradictorie opponitur. Non-ens enim simpliciter idem quod nichil est, esse autem dicitur sicut et ens. Igitur si esse rei sit aliquod medium inter esse in intellectu et esse extra intellectum, illud esse erit
 5 medium inter esse et non-esse; que sunt contradictoria, quia nec erit non-esse simpliciter nec esse, quod ei opponitur contradictorie. Nec valet exemplum de genere et differencia ut de animali et rationali; quia cum genus et differencia sint partes secundum rationem ipsius speciei, ut dicitur 5 Methaphisice¹, quia sunt partes rationis ostendentis quid est speciei, non differunt genus et differencia, prout sunt in eodem, nisi secundum rationem; et in diversis differunt secundum rem, ut animal in leone realiter
 15 differt a rationali. Unde propter differenciam generis et differencie non debet poni medius modus differendi, sicut isti ponunt.

Secundo deficit hec posicio in hoc quod ponit impossibilia, quod esse non est de intellectu essencie et tamen quod non differat ab essencia realiter. Hoc
 20 enim verum est quod esse non est de intellectu essencie create. Sed si non differret ab essencia realiter, necessarium esset dicere quod esset de intellectu essencie. Cum enim esse actuale sit quiddam positivum et absolutum reale extra animam, oportet quod
 25 sit de intellectu alicuius realis. Aut igitur erit de intellectu essencie aut alterius realis ut accidentis. Si autem non differt realiter ab essencia, manifeste B 75r^α

1 opponuntur A Non-ens] non-enti M non est B
 2 idem om MB 3 rei om M medium om M 11 quod A
 18-19 impossibilia A 25 et om M

¹ Cf. Met. I. 5 (Δ) c. 6 1016a 24; versio lat. I. 5 co 10: Dicuntur autem unum quorum genus unum, differens oppositis differentis.

sequitur quod non erit de intellectu alterius realis
 essencie, a qua non differt realiter. Et ita relin-
 quitur quod sit de intellectu essencie. Si tamen
 esse inportaret privacionem sicut hoc nomen unum,
 quod significat indivisionem, que est privacio divi-
 sionis, posset non differre ab essencia et tamen non
 includi in intellectu essencie, sicut hoc nomen ‚homo‘
 non includit in suo intellectu unum. Propter quod
 non est nugacio, cum dicitur ‚homo unus‘ vel ‚ens
 unum‘. Similiter etsi esse inportaret relacionem non-
 realem, sed relacionem secundum rationem sicut bo-
 num quod importat relacionem ad appetitum, adhuc
 posset esse non differre ab essencia realiter et tamen
 non includi in intellectu essencie specificie. Bonum
 enim non predicat aliud secundum rem a subiecto,
 de quo predicatur, sed tamen non est de intellectu
 alicuius substancie create. Unde non est hec nuga-
 cio ‚Michael bonus‘ vel ‚Gabriel bonus‘ sicut nec ‚hic
 homo bonus‘. Sed ex quo esse Michaelis non inpor-
 tat quid privativum nec relativum, sed positivum et
 absolutum, oportet quod si non, differet realiter ab
 essencia Michaelis, quod includeretur in intellectu
 ipsius. Et esset nugacio ‚Michael existens‘, sicut est
 M 312r β nugacio ‚Michael substantia‘ vel ‚homo animal‘. ¶ Patet
 igitur quod male ponunt qui dicunt quod esse non
 differat realiter ab essencia et tamen non est de in-
 tellectu essencie.

Propter hoc alii¹ ponunt quod esse, cum realiter

1 realis quam A   3-4 si-privacionem om B   4 esse om A
 5 que] quod A   6 non] enim B   esse A   7 includeretur A
 10 etiam si B   respectum M   11 respectum M   15 non om B
 18 nec] vel A   19 Michael A   20 relacionem A   et] vel A
 24 Michael substantia] animal homo A   26 differt A   tamen om M

¹ Godefridus de Fontibus Quodl. 3 q. 1 ed. Louvain 1904, II
 164-166.

non differat ab essentia, est de intellectu essentiae, ita quod essentia non potest intelligi sub opposito ipsius sc. sub non-esse. Sed ista posicio nullo modo potest stare, quia destruit totam fidem de creacione rerum et gubernacione et ponit omnia esse eterna et nichil esse creatum in rerum natura. Quod enim ex sua natura non potest intelligi ¶ non esse, non potest habere causam sui esse, sed naturaliter habet esse. Si enim posset per aliquam causam produci a non-esse in esse, posset intelligi non esse, antequam produceretur, ita quod vere posset intelligi non existens ante suam produccionem et existens post produccionem. Sed si esse sit de intellectu essentiae, repugnat ei quod intelligatur non existens et ante sui produccionem. Quod enim est de intellectu alicuius semper sibi convenit et oppositum eius nunquam ei convenire potest. Semper enim homo est animal et pro quocunque tempore intelligatur homo vel pro quacunque mensura, animal est de intellectu eius. Unde quamvis antichristus nondum sit productus, tamen modo pro isto tempore homo est de intellectu antichristi et similiter animal, quia sunt de essentia eius. Similiter igitur si esse non differret realiter ab essentia, sed esset de intellectu eius, eternaliter esset de intellectu eius, ita quod pro nulla duracione posset intelligi non existens. Et per consequens non esset intelligibile quod produceretur a non-esse in esse per aliquam causam, sed ex natura sua haberet esse omnis talis essentia et ita esset eterna nullam causam habens. Unde Augustinus dicit Libro de libero arbitrio¹

16 inest et convenit A numquam] non A ei] sibi A
 18 homo vel]. et A 24 eternaliter] essentialiter A 27 quod
 non B

¹ Locum non inveni. Cf. De libero arbitrio l. 2 c. 8 ML 32, 1252.

quod nichil est magis eternum quam ratio circuli de circulo; similiter duo et tria esse quinque, quia predicatum est de intellectu subiecti. Propter quod etiam bene dicit Philosophus septimo Metaphisice¹ quod „querere ‚propter quid homo est homo‘, nichil est querere; quia homo non habet causam et propter quid querit causam“. Patet igitur quod posicio, que ponit esse de intellectu cuiuslibet essencie, ponit omnia esse eterna et nichil esse creatum a non-esse in esse nec aliquid posse creari; que omnia reputant non solum fidei, sed rationi et sensui.

Propterea necessario est dicendum et absque omni ambiguitate tenendum quod esse actuale realiter differt ab essencia creata et facit realem compositionem cum ea. Ad cuius evidenciam considerandum est¹⁵ quod cum in omni eo quod est oporteat ponere esse tanquam illud quod est maxime actualitatis seu perfectionis in ente, oportet ponere aliquod ens, cuius essencia sit ipsum esse tantum et quod sit primum ens et prima causa cuiuslibet entis. Et hoc ens est²⁰ Deus. Si enim sua essencia non esset tantum esse sed esset composita ex esse et quodam alio, esset ens compositum. Omne autem compositum habet causam unientem ea, ex quibus componitur. Que enim diversa sunt secundum se, non conveniunt in unum²⁵ nisi per aliquam causam, que ipsa uniat. Et preterea simplex est prius composito. Primum igitur ens non habet esse compositum cum quodam alio, sed est

3 quod] hoc B   etiam] et M   8 cuiuscunque A   9 causatum B   10 omnia sunt inconveniencia et A   11 sed etiam A
12 preterea B   15 ea] essencia A   16 est om A   18 et oportet A
19 et—sit] id est A   20 et, om M   est B   alterius entis M
ens est] ens M   est A   21 esset tantum esse] tantum est M
26 ipsa] illa M

¹ Met. I 7 (Z) c. 17. 1041 a 14, 22—24. Cf. p. 22 n. 1.

ipsum esse subsistens; alioquin non potest esse prima causa. Tale autem ens, quod sit ipsum esse subsistens, non potest esse nisi unum tantum, sicut ostendit Avicenna 8° Methaphisice sue¹. Esse enim
 5 subsistens, cum sit primum et non sit limitatum per aliud inperfectius, quod sit potenciales respectu esse, comprehendit in se omnem perfectionem essendi. Si autem essent plura esse subsistencia, oporteret ea differre; aliquid ergo conveniret uni, quod non con-
 10 veniret alteri. Sed hoc est impossibile; quia esse subsistens, necessario continet omnem perfectionem et caret omni privatione perfectionis ex hoc quod est esse primum, non admixtum alicui potencialitati. Et ita si ponantur plura esse subsistencia, tota perfec- M 312 v a
 15 cio unius est in alio et non maior neque minor; et ita non erit aliquid in eis, per quod distinguantur. Non igitur poterit esse nisi unum esse subsistens. Et hoc est Deus. Qui cum sit maxime et verissime ens, necesse est quod nichil aliud habeat esse nisi
 20 ab eo tanquam a causa prima. Primum enim in omni genere est causa aliorum omnium, que sunt in illo genere.

Ulterius considerandum est quod non est possibile ali-
 25 quod ens esse causatum a primo ente, in quo causato esse sit de essentia, sicut esse non potest esse in ipsa essentia; quia, sicut probatum est supra, res,

1 potest om A 2 ipsum] primum A 3 sicut] ut A 4 enim
 om A 5 sit om A 6 aliquid aliud A 6—12 quod sit—
 caret] quod sit possibile, illud esse comprehendit in se omnem
 perfectionem et caret A 14 tota om A 16 erit] contingit A
 aliquid reperiri A 18 et verissime] entitatis sicut A 20 prima
 om B 23 est, om A 24 aliquid—causatum] quod sit aliquid
 ens creatum A causatum] et causatum B 24—25 causato]
 creato A 26 in om M

¹ Met. I. 8 c. 5 ed. Ven. 1508, I. 99^r.v.

de cuius natura est esse, non potest habere causam sui esse, quia non potest intelligi nisi existens, pro quacunque duracione intelligatur. Deus autem est causa omnium rerum per intellectum et voluntatem, secundum quod vult quod habeant esse post non-esse. Et per consequens intelligit res sub non-esse producibiles ad esse post non-esse. Nullius igitur B 75 r β causati esse est de essentia. Et propterea ¶ non potest esse aliquod ens, in cuius essentia sit esse tanquam genus et aliquid aliud tanquam differentia; 10 quia cum tale ens limitatum esset causatum, esse non foret de eius essentia tanquam forma generis vel differentia. Unde sicut ens in sua communitate non potest esse genus et habere differentiam contrahentem, ita nec hoc nomen existens potest esse genus 15 nec habere differentiam contrahentem ad genus, quod est substantia, vel ad aliud genus, sed necesse est quod omnis natura seu essentia causata sit totaliter et quantum ad genus et quantum ad differentiam vel in genere substantie vel in alio genere de numero 20 10 predicamentorum et quod esse suum actuale differat ab eo realiter, ut sic causari possit a primo A 26 v β ente a non-esse in esse et ut sit limitatum ¶ per essentiam, que non est tante actualitatis, quante est esse, sed comparatur ad esse sicut potentia ad actum. 25 Et sic tale ens non est actus purus, sed habet potentialitatem admixtam. Sic et omne ens preter Deum habet esse participatum, non sicut species participat genus, quod est de intellectu eius, sed sicut materia participat formam, que realiter a materia participante 30 differt.

---

2 esse om BA   7 igitur] enm A   8 causati] creati A
 esse om M   14 et] nec A   18 causata] creata A   21 actuale
 om A   23 sit om A'   25 actus ad potentiam A   27 adiunctam A
 sic et] et sic B   et sicut A   Deum] divinum A

Unde aliqui doctores¹ bene ostendunt racione necessaria quod esse differat ab essentia angeli realiter ex hoc quod essentia angeli habet esse participatum. Patet enim per ea que dicta sunt quod essentia non sic participat esse, quod habeat esse limitatum per differentiam contrahentem esse ad constituendum essentiam, de cuius intellectu sit esse, ut ideo dicatur participare esse id est partem eius capere, quia est de essentia eius, que est limitata, sicut species participat genus. Sed oportet quod habens essentiam sic participet esse, quia capit non totam perfectionem essendi, sed partem, in quantum esse limitatur per essentiam, in qua suscipitur; que essentia est limitata ad genus determinatum et ad speciem. Et sic limitatur esse per essentiam, sicut forma equi limitatur per hoc quod recipitur in materia tanquam in susceptivo participante. Isto enim modo actus participatur a potentia; et isto modo participatum realiter differt a participante et non est de intellectu ipsius.

Unde patet quod male dicunt qui ponunt² essentiam participare esse sic, quod essentia creata capit a Deo seipsam includentem esse, quod esse est pars respectu esse divini; et quod non capit aliud a se secundum rem, sed quod est inter capiens et cap- tum relacio rationis tantum, sed quod inter capiens et Deum, a quo capit, est relacio realis. Istud dictum est erroneum, quia secuntur multa inconveniencia, ut dictum est, si ponatur quod essentia sic participet esse, quod esse sit de suo intellectu; sequitur sc. quod

1 aliqui] alii A   9 quia] que B   21 dicunt illi A   22 causa-
sata B   27 capitur A   30 sc.] enim A

¹ Aegid. Rom. De esse et essentia q. 9; q. 11 ed. Ven 1503, ff. 20^v—21^v, 24^v—25^r.

² Cf. Henr. de Gand. Quodl. 10 q. 7; ed. Ven. 1613, ff. 153^v, 154^v.

nichil sit causatum in rerum natura et quod omnia sint eterna.

Sed de hoc oritur dubium. Si enim essentia non posset intelligi non existens, si includeret esse, et ita
 M 312v β nec posset habere causam sui esse: ¶ eadem ratione
 videtur sequi quod essentia non habeat causam sui esse, si esse ponatur differre realiter ab essentia, quia illud esse non potest intelligi non esse, sicut homo non potest intelligi non-homo nec aliquid potest intelligi sub suo opposito. Ergo si esse realiter differt ab essentia, adhuc illud esse non habebit causam et per consequens essentia non erit producta in esse a non-esse, sed erit eterna etiam secundum suam actualem existenciam. Et ita secuntur eadem inconveniencia posito quod esse differat ab
 15 essentia realiter, que secuntur ponentes quod esse non differt realiter ab essentia, ut videtur.

Ad hanc vero dubitacionem tollendam advertendum est quod quamvis aliquid non-contractum non possit intelligi cum suo opposito, ipsum tamen contractum per aliquid diminuens potest intelligi cum
 20 suo opposito v. gr. album per se sumptum non potest intelligi non-album, album tamen secundum dentes potest intelligi non-album simpliciter vel non-album secundum faciem. Vel melius exemplum est de
 25 forma, que naturaliter est separata a materia sc. forma angeli non limitata per materiam; non enim potest intelligi non-separata. Anima tamen separata, que est contracta per materiam, potest intelligi non-separata, quia non per naturam suam est
 30

---

1 creatum A   3 de] ex A   dubitacio B   si] sic A
 6 essentia] esse A   10 opposito esse A   12 causam sui A
 essentia] creatura A om B   16 realiter om A   consequuntur B
 posito A   26 que non A   30 naturam] materiam B

separata, sed propter inproportionem corporis; et ideo
 separata pro uno tempore potest intelligi non-sepa-
 rata pro alio tempore. Nunc autem si esse sit in
 4 essentia rei, illud esse non erit contractum neque
 5 per differentiam neque per aliquod susceptivum, ut
 visum est. Et ideo esse tale non potest intelligi non
 esse et per consequens nec talis essentia potest in-
 telligi non esse. Sed si ponamus quod esse sit con-
 tractum per essentiam, in qua recipitur tanquam di-
 10 minutum per essentiam, a qua participatur, potest
 illud esse intelligi non esse pro aliqua duracione sicut
 et essentia, in qua recipitur. Tale enim esse non
 existit nisi per accidens. Sed quia esse per se con-
 venit rei subsistenti, ideo sicut illud cuius est esse
 15 potest intelligi non esse ante suam productionem et
 post suam desitionem, ita illud esse, quod est actua-
 litas eius, potest intelligi non esse ante productionem
 illius, cuius est et post suam desitionem. Et prop-
 terea non secuntur illa inconveniencia ponendo quod
 20 esse realiter differt ab essentia, que secuntur ponendo
 quod esse non differt ab essentia.

Quamvis autem esse substancialia angeli vel alte-
 rius substancialie create realiter differat ab essentia,
 non tamen est dicendum quod pertineat ad aliud
 25 genus quam ad genus substancialie, sed reducitur ad
 genus substancialie, in qua recipitur non tanquam in-
 perfectum in genere illo, sed tanquam actualitas et
 perfectio eius quod per se est in genere nec tanquam
 principium essencie, sed tanquam id quod resultat ex
 30 essentia tanquam per se consequens essentiam pro-
 ductam.

4 erit] est BA   5 aliquod] aliud A   6—8 et—esse
 om BA   8 si ponamus] supponamus M   11 aliqua] alia B
 14 et ideo M   19 consequuntur B sequitur A   29 sequitur A
 24 pertineat] participat B

Hiis visis respondendum est ad argumenta. Ad primum dicendum quod infinitum verbi adiectivi significat rem verbi cum suo esse. Currere enim significat cursum esse, legere significat leccionem esse ¶ sicut vivere ¶ significat vivum esse. Sed infinitum huius verbi substantivi, est propter suam communitatem, significat esse tantum et nullam specialem essenciam. Unde non est simile de esse et de aliis infinitivis, que significant actus speciales.

B 75va
A 27ra

Ad 2^m dicendum quod, quando Priscianus¹ dicit quod hoc verbum, est significat substantiam uniuscuiusque, ipse accipit substantiam large pro quacunque essencia vel essenciali. Esse autem actuale, licet non sit infra essenciam participantem, est tamen ei essenciale tanquam primo consequens ad ipsam.

M 313ra

Ad 3^m dicendum quod hoc verbum, est significat substantiam id est actualitatem substantie id est essencie, et hoc tam a significacione quam a modo, prout sc. est presentis ¶ temporis; prout enim est futuri temporis, distrahitur ad significandum actualitatem essendi in futuro potius quam actualitatem essendi simpliciter. Non tamen est dicendum quod hoc verbum, est significat per modum substantie, sicut etiam ratio concludit. Et per hoc patet quid sit dicendum ad 4^m, quia bene concludit.

Ad 5^m dicendum quod ens potest accipi dupliciter: vel nominaliter — et sic dicitur denominative ab essencia et sic non dicitur aliquid ens formaliter per esse —; vel potest accipi ens participialiter sc. idem quod existens — et sic dicitur denominative ab esse

2—3 activi BA 4 esse et M 5 sicut] et M 6 substantivi om A 9 infinitis A 21 existendi B 23 etiam] et A 24 et om A 25 quia] quod A 26 dupliciter] 2^r sc. B

¹ Institutiones l. 18 c. 2. Cf. p. 11.

et sic non dicitur aliquid creatum ens per suam
essenciam —. Unde equivoce accipitur ens.

Ad 6^m dicendum quod unumquodque dicitur exi-
stens per aliquid formaliter, si large accipiamus for-
mam pro quolibet actuali. Si tamen accipiamus for-
mam stricte, non est hoc verum. Et ideo non sequitur
quod esse, quo res dicitur existens, sit forma aliqua
stricte loquendo. Si tamen quamcunque actualitatem
vocemus formam, concedendum est quod esse sit
forma; est enim actualitas rei. Unde cum volumus
significare aliquam rem esse in actu, dicimus quod
ipsa est.

Ad 7. dicendum similiter quod hoc nomen 'res'
potest accipi proprie vel large sive communiter. Si
accipiat proprie, sic esse non est res, sed actualitas
rei, sicut non est essencia, sed actualitas essencie.
Si autem res accipiat communiter pro quocunque
reali, sic potest concedi quod esse sit res; est enim
realis actualitas essencie. Et ideo non sequitur quod
esse sit aliqua essencia.

Ad 8. dicendum similiter quod, prout aliquid est
commune ad omne, quod non est nichil, esse est ali-
quid. Sed ex hoc non sequitur quod sit alia essen-
cia, sed est fallacia consequentis. Si vero aliquid
accipiat stricte id est 'aliud quid', idem sc. quod
essencia, sic esse non est aliquid, sed est actualitas
alicuius, qua existit essencia formaliter. Esse autem
existit seipso formaliter, licet per accidens; et non
existit per aliquid additum. Et ideo non est proce-
dere in infinitum.

Ad 9. dicendum quod esse inportat actualitatem

---

5 tamen] autem A	14 si autem A	16 essencia] esse A
19 realis] talis A	20 aliqua] alia B	21 similiter est B
23 alia res ab B	31 esse] ens B	

aliam ab essentia ex principali sua significacione, sive significetur per tempus presens sive per preteritum sive per futurum. Nam fuisse significat actualitatem existendi in preterito, fore autem significat actualitatem existendi in futuro. Unde dicendo, a erit⁵ significatur actualitas ipsius a pro tempore futuro, sed non pro presenti. Sed quod futurum est vel preteritum, in quantum tale, non est in actu. Ideo distrahitur actualitas per tempus preteritum et futurum. Et quia quod est in presenti tempore est in actu, ideo¹⁰ convenienter significatur actualis existencia rei per verbum presentis temporis. Unde esse divinum, a quo participatur omne aliud esse, neque habet preteritum neque futurum, sed tantum presens.

Ad 10. dicendum quod si ponatur esse non dif-¹⁵ferre ab essentia, non possunt omnia salvari, quia ex hoc sequitur nichil posse produci ab aliqua causa et ita destruitur ordo rerum in universo et motus corporum, quem ad sensum videmus.

Ad 11. dicendum quod terminus cuiuslibet pro-²⁰ductionis necessario comprehendit duo sc. formam, per quam res constituitur in specie, et esse actuale rei producte. Et utrumque ipsorum potest dici terminus vel finis productionis, tamen ambo faciunt unum perfectum terminum, quia ambo sunt intenta a²⁵ producente; sicut grave existens sursum appetit tamquam finem locum deorsum, sed non nisi ut ibi sit, unde appetit esse in loco illo. Nec est inconveniens quod forma dicatur terminus per se et similiter quod esse dicatur terminus per se, et tamen ambo consti-³⁰

---

2 significetur] significante B   3 sive per] vel B   4 essendi A
 5 a] angelus A   a] angeli A   8 ideo om BA   12 temporis
 om B   divinum] diminutum A   17 aliqua] alia B   18 ita]
 ideo A   23 ipsorum] istorum A   27 ut om M   28 appe! B

tuunt unum terminum; sicut principium effectivum caloris dicitur ignis, similiter et calor ignis dicitur principium caloris, cum tamen ignis cum suo calore est unum principium effectivum caloris.

5 Ad 12. dicendum quod nichil prohibet aliquid con-
venire composito secundum unam rationem ¶ et se- M 313rβ
cundum aliam rationem convenire utrique componen-
cium; sicut igni calido convenit esse principium effec-
tivum caloris, in quantum ignis est suppositum habens
10 calorem, calor eciam est principium effectivum ca-
loris alio modo, sc. in quantum est potencia activa.
Similiter dicendum est in proposito: forma et esse
sunt unus totalis terminus productionis secundum
unam rationem, quia sc. totum intenditur ab agente.
15 Forma tamen est terminus vel finis productionis, in
quantum intenditur determinata species, quam forma
constituit, esse autem est effectus productionis et
terminus et finis, prout est a Deo tanquam a causa;
esse enim est proprius effectus Dei secundum pro-
20 priam virtutem, quecunque vero alia causa dat esse
hoc habet, in quantum ¶ in ea est virtus prime cause. A 27rβ

Ad 13. dicendum quod X predicamenta sunt di-
versa genera rerum sive essenciarum, que diversos
modos predicandi habent de substantia prima, in qua
25 sunt omnes essencie et de qua omnes predicantur.
Unumquodque enim ens per suam essenciam est in
genere predicamentali, esse autem non est in genere,
nisi prout contrahitur per essenciam, in qua suscipi-
tur et a qua participatur. Unde Deus, qui est esse
30 purum non limitatum per aliquid, non est in aliquo
predicamento, sed habet ¶ perfecciones omnium pre- B 75vβ

3 cum tamen] cum A tamen B suo om A 18 et om B A
19 enim est] non enim est B enim A 21 est om M 25 et—
predicantur om A et om B

dicamentorum, esse autem participatum, quia participatur ab essentiis X generum, constituit predicacionem pertinentem ad omnia X genera, ita quod predicacio, que est per esse substantie, pertinet per reduccionem ad genus substantie et sic de aliis; esse enim dividitur per X genera sicut et ens. Et ideo ad quodcunque genus reducitur esse, ad idem genus reducitur predicacio, que est secundum esse. Et ita non pertinet ad aliquod predicamentum aliud a X predicamentis.

10

Ad 14. dicendum quod omnis essentia continetur sub ente, prout ens proprie accipitur. Sed sicut ens proprie sumptum continet sub se omnem essentiam, ita esse continet sub se omne esse sc. esse hominis, esse linee, esse albedinis. Unde sicut omne ens est substantia vel accidens, ita omne esse est esse substantie vel accidentis.

Ad 15. dicendum quod instans, quod est mensura mobilis, de quo instanti procedit argumentum, non est intrinsecum tempore tamquam inclusum in tempore; nichil enim de tempore manet, cum sit successivum, instans autem quod est mensura mobilis, semper manet. Unde non sequitur quod esse, de quo fit mencio in argumento, includatur in substantia mobilis. Est etiam defectus in argumento; equivocatur enim esse. Nos enim loquimur de esse actualis existencie, Philosophus¹ autem, quando dicit quod tempus mensurat motum et esse eius, accipit esse

---

3 pertinentem] participantem B 4—5 per reduccionem] ad predicacionem pertinentem A 6 distinguitur BA 7 esse om A 14 hominis et A 15 linee et A 25 equivocatur] univocatur B 26 enim] non A

¹ Physica I. 4 c. 12, 221 a 4—7; versio lat. I. 4 co 112; Thom. I. 4 lect. 20.

pro duracione. Et ideo fallit argumentum secundum equivocacionem.

Ad 16. dicendum quod, quando Boecius¹ dicit quod, cum dicitur aliquid esse in eo quod est, significatur substantia; intelligit quod forma, que facit huiusmodi esse, habet constituere substantiam rei, non quod esse sit substantia rei, sed substantiale, non accidentale.

Ad 17. dicendum quod in simplicibus rebus, ubi nulla est compositio, idem est esse et quod est. Sed isto modo simplicitatis angelus non est simplex, sed solus Deus. Sed tamen Boecius² loquitur pluraliter de talibus simplicibus propter multas perfecciones, que sunt in Deo, sicut loquitur Apostolus, cum dicit ad Romanos primo [20: Invisibilia Dei per ea, que facta sunt intellecta conspiciuntur.

Ad 18. dicendum quod in sacramento altaris post transsubstantiacionem panis non advenit novum esse illis speciebus, sed conservantur a Deo in suo esse, quod prius habebant. Cuilibet enim essencie, etiam accidentali, competit naturaliter proprium esse, quod est actualitas ipsius. Potest autem Deus conservare accidentia in esse sine subiecto, quod est proxima causa.

Ad 19. dicendum quod nomen analogum dicitur de multis in ordine ad aliquod unum. Sed ista analogia id est ordo vel attribucio multorum ad unum dupliciter potest esse: vel secundum esse alicuius formaliter existentis in illis multis — quod tamen

2 equivocacionem] univocum B equivocum A 3-5 quando—
 substantia om A 6 habet om B 9 ubi om A 10 idem
 est] realis ex A 15 ad om A 17 post] sub M 19 con-
 servatur B 20 eclam] et M 27 ad unum om A

¹ ML 64, 1311. Cf. p. 16.

² L. c.

M 313 v α maxime reperitur secundum esse in illo primo, cui
 || attribuuntur —; vel potest esse formaliter secundum
 esse in illo primo tantum, sed secundum comparacio-
 nem in aliis respectu illius. Exemplum primi est de
 sapientia, que analogice invenitur in Deo et angelis 5
 et hominibus, in quibus omnibus est sapientia secun-
 dum esse et formaliter, sed perfectissime est in Deo;
 in aliis autem est secundum quandam participacio-
 nem et imitationem sapientie divine; et similiter est
 de aliis perfeccionibus, que sunt in Deo et in crea- 10
 turis ut de bonitate, libertate et similibus. Et tale
 analogum est in omnibus formaliter, sed secundum
 prius et posterius. Exemplum secundi analogi est de
 calido, quod analogice dicitur de sole et de igne;
 non enim est calor in sole formaliter, sed effective; 15
 causat enim calorem. Similiter eciam isto modo herba
 dicitur calida effective, sc. quamvis sit frigida forma-
 liter. Et tale analogum invenitur formaliter in primo,
 ad quod fit attribucio, non autem in aliis. Calor
 enim non est formaliter in herba, que efficit in ho- 20
 mine calorem, nec in urina, que significat calorem in
 corpore hominis, sed est formaliter in corpore humano
 sumente herbam et faciente urinam. Primo modo
 ens est analogum dictum de substantia et accidenti-
 bus; accidentia enim sunt essencie formaliter, licet 25
 secundum quid, sed substantia est essencia simpliciter.
 Unde accidens dicitur ens, quia est entis, quod est
 substantia tanquam aliquid ipsius substantie, non
 autem tanquam per se ens, sicut substantia est per
 se ens. Unde illud analogum ens est formaliter quod- 30
 libet, de quo dicitur; quia essencia, secundum quam

---

1 esse non A   3-4 comparacionem] compositionem A
 10 in₂ om A   11 consimilibus A   16 similliter eclam] et A
 19 non om B   31 quia] quod B

denominatur aliquid ens, reperitur formaliter in omnibus. Et eodem modo esse est analogum ad esse diversorum generum, quia formaliter reperitur in omnibus generibus, ut dictum est. Sed isto modo sanum non **15** dicitur analogice de multis secundum esse sanitatis in omnibus, de quibus dicitur sanum, sed secundum comparacionem in ordine ad sanitatem in eo, de quo primo dicitur; in quo primo tantum sanitas est formaliter. Sanum enim dicitur de medicina, non **10** quia sanitas sit in medicina formaliter, sed quia medicina facit sanitatem esse formaliter in animali; dieta vero dicitur sana, quia conservat sanitatem animalis; urina dicitur sana, quia significat sanitatem animalis. Patet igitur quod alius modus analogie est de esse **15** et de sano. Et ideo non procedit argumentum.

Ad 20. dicendum quod esse primo convenit supposito, quod est subsistens et continens esse et accidentia omnia; subsistere enim, quod est per se esse, est proprie esse et primo. Nature autem non subsistenti **20** convenit esse, quia natura est in supposito, quia natura se habet ut pars suppositi. Et ita nature convenit esse per accidens sc. per suppositum tam in angelis quam in substantiis sensibilibus. Et de substantiis sensibilibus **25** manifestum est quod natura in eis non est subsistens, quia non est individuata de se natura speciei ut humanitas. Natura eciam individuata ut hec humanitas non est subsistens, quia de modo significandi in abstracto significat cum prescissione ipsius esse et omnium accidentium, que sunt in hoc homine. Sic autem **30** non existit, sed existit cum illis, a quibus differt realiter sc. cum esse et cum accidentibus. Sed hic homo

---

5 de om A   7 comparacionem] operacionem B   8 de—
 primo om A   9 est om M   15 de om A   21 suppositi]
 compositi A   26 eciam om A   30 a om B

est subsistens eo quod de modo significandi in concreto concernit omnia accidentia ¶ et esse, tanquam habens ea, licet faciant realem compositionem in ipso et cum ipso. In angelis autem natura vel essentia non est suppositum subsistens, quia quamvis natura in eis de se sit individuata, tamen de modo significandi in abstracto natura excludit esse et omnia accidentia, cum quibus existit eo quod ab illis differt realiter; nomen enim abstractum significat cum precisione omnium realiter differentium a significato suo. 10 Unde gabrielitas non concernit esse nec accidentia Gabrielis. Et ideo non est suppositum subsistens. Sed Gabriel est suppositum subsistens, quia de modo significandi concernit esse et accidentia omnia, quorum tamen nullum significat; sicut album, quod solam 15 qualitatem significat, concernit subiectum et alia accidentia annexa. In Deo autem natura est idem cum supposito, quia in Deo nichil est, quod differat realiter a natura. Et ideo modus significandi in abstracto

M 313vβ ¶ non tollit ibi ydemptitatem nature cum supposito 20 nec cum esse nec cum aliquo attributo; nomen enim abstractum non dicit precisionem illius quod est realiter idem cum suo significato.

Sed tu dicis: in angelis natura et suppositum sunt idem, quia secundum Philosophum¹ in hiis que non concipiuntur cum materia idem est, quod quid est et illud cuius est. Falsum est igitur illud dictum.

1—2 concrecione M   4 et—ipso om A   13 sed—subsistens om BA   16—17 accidentia om M   26 concipiuntur] componuntur A

¹ Met. I. 7 (Z) c. 6 1031 a 28: versio lat. I. 7 co 21: In dictis vero secundum se semper necesse idem esse [quod quid erat esse et unumquodque] 1031 b 18. Ex his itaque rationibus patet unum et idem non secundum accidens esse ipsum unumquodque et quod quid erat esse. Cf. Thom I. 7 lect. 5.

Ad quod dico quod ,quod quid est' et ,quidditas' videntur se habere sicut concretum et abstractum. Et ideo quamvis concedatur quod ,quod quid est' sit idem cum angelo sicut Philosophus dicit loquens de ,quod
 5 quid est' in concreto, non tamen debet concedi in abstracto quod quidditas vel natura angeli sit idem cum angelo vel cum supposito. Si autem omnino habere vuleris quod Philosophus dixerit quod in simplicibus idem est quidditas et habens quidditatem sc. suppositum, tunc dictum suum est sic intelligendum, quod
 10 non differunt nisi per modum significandi. Et sic sunt idem, in quantum suppositum non addit supra quidditatem aliam rem, que sit de eius significato. Quia enim forma angeli, que est quidditas eius, est
 15 de se limitata et individuata et non per aliquid aliud, ideo ipsa, prout concrete significatur, est substantia prima, que est suppositum, et abstracte significata est quidditas. Unde quidditas et suppositum ibi non differunt nisi sicut Danielitas et Daniel. Ista tamen
 20 differentia sufficit ad negandum unum de alio. Animalitas enim non est animal nec humanitas est homo. Sed quia suppositum non includit aliquid in sua significacione ultra essenciam in angelis, sicut addit in substantiis materialibus, pro tanto dicit Philosophus
 25 quod in simplicibus sc. in angelis idem est quidditas cum eo supposito, cuius est, non autem in compositis ex materia et forma, in quibus suppositum includit materiam signatam, per quam forma individuatur ultra essenciam speciei. Et sic in eis plus differunt natura
 30 speciei et suppositum quam concretum et abstractum;

---

3 quod quid] quid B   4-5 quod quid] quid B   6-7 cum angelo] quod angelus A   7 autem] tamen A   8 quod ipse B
 15 limitata et om B   25 sc.] id est A   26 cum—est] cum eo cuius est id est cum supposito A   est om B

quia differunt non solum in modo significandi in abstracto et in concreto, sed secundum rem, quia suppositum includit rem, que non est de ratione essencie. Non sic autem in angelis, ut dictum est; tamen in eis non est idem penitus natura et suppositum propter 5 diversum modum significandi sc. in abstracto et concreto, quia natura significat in abstracto per modum partis, sed suppositum in concreto per modum totius.

Ad 21. dicendum quod relacio est essencia distincta ab essenciis aliorum generum; et ideo est predicamentum per se. Sed esse quamvis sit absolutum, quia tamen non est aliqua essencia, ideo non potest esse predicamentum per se, sed reducitur ad illud predicamentum, in quo est essencia, cuius est esse. Predicamentum enim distinguitur secundum essencias 15
 A 27vβ generales, que sunt limitate nature de se, esse ¶ autem est de se illimitatum; et ideo non potest pertinere ad aliquod predicamentum de se, sed prout limitatur per essenciam participantem esse, in quantum esse in essencia limitata recipitur. Et ita est aliud ab 20
 essencia.

Ad 22. dicendum quod esse non est directe in genere, sed tantum per reduccionem, et hoc est propter suam perfeccionem. Perfeccius enim est esse de se quam illud quod de se est limitatum ad aliquod 25
 predicamentum. Quod autem est directe in predicamento est de se limitatum. Unde repugnat perfeccioni ipsius esse quod sit directe in predicamento. Sed per reduccionem est in predicamento illo, in quo est res vel essencia, per quam limitatur. 30

4 tamen] igitur A 6—7 sc. — concreto om A 7 signifi-
 catur M 10 ab aliis A 11—13 sed — se om B 12 quia]
 quid M alla A 15 predicamentum — distinguitur] predica-
 menta distinguuntur B preterea ens distinguitur A 16 de]
 per A 25—27 ad — limitatum om BA 29 est om B

Ad 23. dicendum quod oportet essenciam creatam esse indifferentem ad esse et non esse et per consequens oportet quod suum esse sit aliud ab ipsa. Si enim essencia aliqua creata includeret esse, illa essencia non esset limitata per aliquod susceptivum ad aliquod genus, sed esset ipsum esse subsistens habens omnem perfeccionem essendi et non posset intelligi non existens et per consequens non haberet causam sui esse, sicut est de Deo. Sed si esse ponatur aliud ab essencia creata, nichil istorum sequitur, quia esse limitatur per essenciam, inquantum recipitur ad determinatum genus et ad speciem determinatam generis per reduccionem. Et quia esse non dicitur existens proprie, sed solum quia res, cuius est esse, est existens, ideo sicut illa res est de se in differens ad esse et non-esse, ut sc. prius habeat non-esse et postea esse, ita esse eius est indifferentis, ut sit et non sit. Et prius est et postea non est per corrupcionem rei, cuius est, si sit res corruptibilis; vel prius non est, ante produccionem sc. rei, cuius est, et postea est per eius produccionem, si sit [res non-] corruptibilis. Non tamen sequitur quod esse per talem indifferentiam sit aliud a seipso, sicut sequitur quod esse sit aliud ab essencia propter talem indifferentiam; quia essencia sic est indifferentis quod ipsa est susceptiva ipsius esse, susceptivum autem est aliud ab eo quod suscipitur, sed esse non est susceptivum sui ipsius. Et ideo non sequitur quod sit aliud a seipso, quamvis sit indifferentis, ut sit et non sit.

M 314ra

B 76rβ

Ad 24. dicendum quod, si verbum Dei deponeret naturam humanam assumptam, ipsa haberet novum

1 causatam B   2 et, ad A   4 causata B   7 omnem] communem A   10 causata B   11 suscipitur M   14 quia om A
 est existens] existens dicitur A   15 et ad M   17 prius]
 primo BA   18 res non A   19 vel] secundum B   sc.] om A
 23 sc. quod A   29 deponat A

esse subsistencie et per illam deposicionem causaretur illud esse tanquam per removens prohibens. Per assumptionem namque ipsius a verbo inpeditur natura humana, ne esse subsistencie consequatur eam, quia assumitur ad esse divinum subsistens. Et ideo illa assumptione deposita, si ponatur per impossibile, statim consequeretur aliud esse subsistencie. Et illud esse esset per se a causa illius nature per se, sed per accidens esset per deposicionem a verbo tanquam per remocionem prohibentis. Causa autem per se illius esse esset Deus, in quantum est causa nature humane Christi; inpedimentum autem faciens illius esse est Deus, in quantum causans eius unionem ad esse divinum in verbo; removens autem inpedimentum esset Deus, in quantum esset deponens naturam assumptam et conservans eam, quia ad deposicionem naturaliter consequeretur esse novum ad illam naturam depositam. Et est exemplum ad hoc: Si aliquis in loco sursum causaret grave et ipsum ibi causatum ipse idem detineret ibidem et deinde permetteret grave sibi ipsi, statim consequeretur motus gravis ad deorsum et unus et idem esset causa per se movens, in quantum dans formam, et causa inpediens motum, in quantum detinens ipsum sursum, et eciam causa removens inpedimentum sc. movens per accidens, in quantum cessans est a detencione eius.

Ad 25. dicendum quod non est simile de limitatione essencie et de limitatione esse actualis. Essencia enim, que non est esse, est de se limitata ad

---

1—2 crearetur A   2 removens et M   4 natura—consequatur] nature humane esse subsistencie consequatur B   nature humane esse subsistencie quod consequitur A   11 esset] est A
 15 esset₂ om M   16 servans A   18 est om M   19 crearet A
 creatum A   21 ad om A   26 ad detencionem A

genus determinatum et ad speciem, quia includit in se differenciam limitantem genus ad speciem et limitata similitudo Dei non est, ideo quia de se est limitata. Ideo non est necesse ponere aliquod eius susceptivum, per quod limitetur. Sed esse non est de se limitatum, sicut patet de Deo, qui est esse illimitatum. Et ideo oportet ponere ad limitandum esse aliquod de se limitatum, in quo recipiatur, et hoc est essentia. Unde non est eadem ratio de essentia, que est de esse quoad limitationem.

Ad 26. dicendum quod non est simile de veritate, bonitate, unitate et de esse existencie, quia esse non significat respectum, sed inportat quiddam positivum et absolutum secundum suam rationem, quam addit supra essenciam, tamquam non-inclusum in essentia. Absolutum autem positivum, additum supra essenciam oportet esse aliud realiter ab essentia. Sed veritas inportat rationem respectivam additam supra essenciam; dicit enim conformitatem entis ad intellectum. Similiter bonitas inportat respectum additum supra essenciam; relativum autem rationis additum supra essenciam non est aliud re ab essentia. Unitas autem importat privacionem et ideo nichil reale addit supra essenciam, sed indivisionem. Esse autem addit supra essenciam quid absolutum et positivum, non inclusum in essentia. Et ideo est aliud realiter ab essentia, non quia est transcendens, sed propter causam istam sc. quia est positivum absolutum, non inclusum in essentia. Unde essentia participat esse tanquam actualitatem sibi additam a Deo, qui est esse subsistens, cuius nomen sit benedictum in secula. Amen.

1—3 quia — est, om A   7—8 et — de se] requirit aliquod A
 15 tanquam] tamen BA   21 autem om A   25 et om A
 26 essentia] esse B   29—31 tanquam — benedictum] et aliquam
 actualitatem a Deo A

Tertium Quodlibet. Quaestio VIII^a.

M 194 v^α
B 131 v^β

Queritur utrum in creaturis sit realls compositio
essencie et esse per creacionem.

Arguitur quod sic: 1. Quia „essencia illius crea-
ture, que creatur ex nichilo non est de se necesse esse, 5
quia tunc non indigeret creacione aut alia factione ad
hoc quod esset, nec est impossibile esse, quia tunc non
posset fieri. Ergo oportet quod sit possibile esse. Si
ergo Deus velit facere illud possibile esse actu, vel
oportet quod inprimat seipsum illi possibili, ut sit sic 10
in actu vel aliquam aliam actualitatem“¹. Primo
modo non, quia sic esse divinum esset receptum et
limitatum. Ergo oportet quod inprimat essencie ali-
quam aliam actualitatem, per quam ipsa sit in esse
B 132 r^α actuali. Et sic erit ibi realls ¶ compositio essencie 15
et esse et hoc per creacionem.

2. Contra: Illud quod producitur presupposito ali-
quo non exit in esse per creacionem, sed magis per
generacionem, quia creare est ex nichilo aliquid pro-
ducere. Sed esse producitur presupposita essencia, 20
ut videtur. Ergo non erit in creatura compositio
realls essencie et esse per creacionem².

2 sit om B   4 quia] quod M   8 ergo] igitur(?) B
9 velit] voluit B   10 quod Deus M   13 ergo] igitur(?) B
18 esse alico B   20 producitur in M m₂ addit non   21 non
erit] novum B   22 et esse om B

¹ Aegid. Rom. De esse et essentia q. 12 ed. Ven. 1504, f. 27 v^α.
Cf. Henr. Gand. Quodl. 10 q. 7 ed. Ven. 1613 l. 153 r^α, 153 v^α.

² Cf. Henr. Gand. l. c. f. 152 v.

Responsio. Hic sunt duo videnda: Primo utrum in creaturis sit realis compositio essencie et esse; 2° utrum creacio exigat illam realem compositionem.

De primo multi et magni tenent quod in creaturis non est realis compositio essencie et esse, sed quod differant vel sola ratione secundum quosdam¹ vel intencione secundum alios², non autem realiter. Et hoc probant multipliciter:

1. Si enim esse differat realiter ab essencia, cum per esse res sit ens, sequeretur quod res non esset ens per se formaliter, sed per aliud³.

2. Preterea: esse rei actuale est quid causatum et est in actu. Aut ergo est formaliter per esse additum aut per seipsam. Si primo modo, eadem ratione illud esse additum, cum sit causatum, habebit aliud esse additum, per quod formaliter erit. Et erit sic processus in infinitum, quod est impossibile. Si 2° modo tunc sequitur eadem ratione, quod essencia est per seipsam formaliter et per nichil additum, quia eadem ratio est de uno causato et de alio quoad hoc⁴.

3. Preterea: si esse sit additum essencie, vel erit accidens vel substantia. Si accidens, tunc substantia est per suum accidens, quod est inconveniens. Si sit substantia, vel erit natura vel forma vel compositum. Sed materia est de essencia substantie et similiter

7 quod] quia B   10 realiter om B   13 actualitate B
16 esset B   17 erit,] est B   19 sequeretur B   20 seipsam]
se B   nichil] ullum B   21 ratio est] ratione B   27 sed] si B

1 Godefr. de Fontibus. Quodl. 3 q. 1 ed. Louvain 1904, II 164—166.

2 Henr. Gand. Quodl. 1 q. 9 f. 11^r; Quodl. 10 q. 7 f. 111^r.

3 Cf. Henr. Gand. Quodl. 1 q. 9 f. 10^v.

4 Cf. Henr. Gand. l. c.

Pelster, Quaestiones de reali distinctione.

forma et eciam compositum ut humanitas est ipsa essentia. Ergo esse quod ponitur esse additum essentiae est essentia vel aliquid ipsius essentiae¹.

4. Preterea: essentia et esse se habent ad invicem sicut lux et lucere vel cursus et currere. Sed ista non differunt realiter. Ergo nec essentia et esse.

Alia est posicio magnorum doctorum² quod in creaturis compositio essentiae et esse est realis, ita quod essentia et esse realiter differant. Et illa posicio videtur michi esse vera et necessaria precipue¹⁰ propter unam rationem quam adducunt, que necessario concludit: Quicquid enim non est de intellectu essentiae illud facit realem compositionem cum essentia et differt realiter ab ea, si illud sit aliquid reale in eo, in quo est essentia. Nulla enim essentia potest intelligi sine illis, que sunt partes essentiae. Sed¹⁵ omnis essentia creata potest intelligi sine esse. Possum enim intelligere humanitatem sine existentia actuali. Ergo esse, cum non sit de intellectu essentiae, differt realiter ab essentia et facit realem compositionem cum ipsa.²⁰

Istam rationem quidam³ conantur solvere et dicunt quod illud quod non est de intellectu essentiae, si addat aliquid absolutum supra essentiam, tunc
M 194 v β differt realiter ab essentia; ¶ si autem non addit nisi respectum, non oportet quod realiter differat ab essentia, sed solum secundum intencionem. Nunc autem

2 esse,] esse essentiae B   2-3 esse additum essentiae]
additum B   9 differant] dicuntur B   10 precipue om B
14 si] sicut B   20 differt] dicitur B

¹ Cf. Henr. l. c.

² Aegld. Rom. Sent. l. 1 d. 8 q. 5 ed. Ven. 1492 sine fol.; Quaest. de esse et essentia q. 9-12 ed. Ven. 1503; Quodl. 1 q. 7 ed. Ven. 1502 l. 5^v.

³ Henr. Gand. Quodl. 10 q. 7 l. 154^v.

esse nichil absolutum „addit super essenciam, sed tantum respectum ad efficiens essenciam. Non enim in se et absolute considerata dicitur essencia, sed considerata in ordine ad divinam essenciam, a qua
 5 procedit sub ratione effectus vel inmediate per creationem vel mediante agente naturali per generationem. Sic convenit ei esse existencie, „non quod esse sit respectus vel suo nomine dicat respectum, ut dicunt, sed quod ipsa essencia, ut est sub tali respectu, est
 10 quedam existencia“¹.

Sed isti relinquunt racionem omnino insolutam. Si enim esse non est respectus nec suo nomine dicit respectum nec eciam aliquid absolutum additum essencie, tunc oportet quod suo nomine dicat ipsam
 15 essenciam saltem sub aliqua racione. Si igitur accipiatur aliqua essencia specifica ut humanitas, que includit in sua racione omne illud quod est de essencia sua, necessario includet esse. Non ergo poterit intelligi humanitas, nisi intelligatur existens, quia non potest
 20 aliquid intelligi sine eo quod est de sua racione sicut non potest intelligi homo, nisi intelligatur animal. Sed manifestum est quod humanitas potest intelligi sine actuali existencia; non enim includuntur opposita, si dicatur humanitas non existens. Ergo existere
 25 non est essencia nec aliquid essencie, sed quiddam absolutum additum essencie.

Si dicatur quod essencia creata non habet ex proprietate nature sue, quod ipsa sit esse existencie, sed in quantum est effectus Dei, prout est Dei similitudo,
 30 et ideo potest essencia creata intelligi sine esse suo,

1 supra *B*   essenciam] essencialiter *M*   2 non enim]
 enim *M* non *B*   12 est] sit *B*   dicit] dicat *B*   14 ipsam]
 suam *B*   20 sine eo] nisi intelligatur illud *B*   22 quod] quia *B*
 25 quid *B*   28 essencia *B*

¹ Henr. Gand. l. c.

a quo differt non sola ratione, sed etiam intentione, quia istud esse suum est participatum¹: ista verba nichil faciunt ad solutionem argumenti. Si enim esse non nominat aliquid absolutum additum nec nominat respectum, oportet quod esse conveniat essentiae essentialiter, sicut animal convenit homini. Si enim neque est absolutum additum essentiae neque respectivum, ergo nichil addit penitus supra essentiam, sed nominat istam essentiam absolutam sub aliqua ratione alia et ita ratio ipsius esse includetur in ratione essentiae, sicut ratio animalis includitur in ratione hominis. Et illo modo essentia quaelibet ut humanitas participat esse, sicut homo participat animal et quaelibet species participat suum genus, et per consequens essentia quaecunque non potest intelligi non-existens, sicut homo non potest intelligi non-animal, quia implicat contradictionem.

Dicet forte aliquis quod esse inportat relationem ad causam efficientem et ideo non est de intellectu essentiae. Sed hoc est irrationabile, quia inter omnia, quae conveniunt rei, esse est maxime absolutum; unumquodque enim prius est in se absolute in existentia actuali quam comparetur ad aliud. Omnis igitur relatio fundata in re presupponit esse tamquam quid absolutum.

Preterea ea quae sunt in creaturis relativa, quando attribuuntur Deo, adhuc sunt relativa sicut pater et filius; quae autem sunt absoluta in creaturis similiter sunt absoluta in divinis, ut iusticia, fortitudo et huiusmodi. Sed certum est quod esse in Deo est quid

2 verba tamen *B*   5 essentia *B*   9 istam essentiam] ipsam *M*   10 alia] absoluta *M*   includitur *B*   13 participat₂] participabit *M*   16 potest *om B*   18 aliquis *om B*   22 absolute] alicui *B*   24 tamquam] tam *M*   28 similiter] semper *B*

¹ cf. Henr. Gand. I. c.

absolutum sicut essentia; unum est esse trium personarum sicut una essentia. Ergo esse in creatura non est relativum, sed absolutum.

Aliter etiam quidam¹ putant solvere predictam
 5 rationem dicentes quod essentia non potest intelligi
 sine esse, inmo esse includitur intellectu cuiuslibet
 essentiae. Et ita respondent ¶ per interempcionem, B 132 r^β
 cum dicitur quod humanitas potest intelligi sine esse
 actuali. Quamvis enim humanitas possit intelligi
 10 simplici apprehensione non componendo esse eidem,
 prout significat hec propositio ‚Homo est vel huma-
 nitas est‘, tamen non potest intelligi humanitas sim-
 plici apprehensione, quin in illa simplici apprehensione
 includatur existentia, sicut in intellectu ¶ eius includi- M 195 r^α
 15 tur animalitas vel essentia.

Sed istud omnino falsum est. Esse enim in actu
 in rerum natura non significatur de aliquo nisi mediante
 hoc verbo ‚est‘ vel ‚existit‘, quod idem significat in-
 dicativo modo cum tempore presenti vel per partici-
 20 pium suum sc. existens. Esse enim est actualitas cuius-
 libet rei create; itaque non significatur in actu nisi dica-
 tur quod ipsa est ut humanitas est vel dicatur existens
 ut homo existens. Si enim dicatur homo, non signi-
 ficatur essentia eius in actu, sed significatur tamquam
 25 indifferens ad esse actu et ad non esse actu. Si
 enim hoc nomen ‚homo‘ significaret existens actu vel
 esse actuale, hoc esset nugatio ‚homo existens‘ sicut
 hoc ‚existens existens‘. Et hoc etiam esset implica-

1 sicut] sic B   2 una] vera B   4 etiam] igitur (?) B
 8 cum dicitur] ostendi B   9 enim om B   11 hec] sed B
 13 quin] quando B   14 includitur B   16 enim om B
 17 significat M   18—19 in indicativo B   21 rei] realls nature B
 itaque] ita quod B   significat B   nisi quod B   22 est om M
 25 non ad M   26 in actu B   28 etiam om B

¹ Non inventi quis sub hoc nomine lateat.

cio contradiccioniis ,homo non-existens' sicut hoc ,existens non-existens'. Sed manifestum est quod non est nugacio ,hic homo existens' neque implican- tur opposita ,hic homo non-existens'. Ergo existere non est de intellectu essencie hominis. Potest igitur homo intelligi sine esse actuali sicut et dici, prout homo intelligitur simplici apprehensione. Et ita ista responsio non valet.

Argumenta, que sunt adducta ad opposi- tum, non est difficile solvere. Ad primum dicen- dum quod, licet esse sit aliud ab essencia, tamen ens, prout est nomen, predicat ipsam essenciam sicut dicit Philosophus 4 Methaphisice¹. Et ideo non sequitur quod res non sit ens per se formaliter, sed bene sequitur quod res non sit ens prout est parti- cipium existens nisi per aliquid quod est extra essen- ciam. Et hoc non est inconveniens. Tamen esse, quo essencia dicitur existens non est sic aliud ab essencia quod sit alterius predicamenti, sed est per reduccionem in eodem genere predicamentali cum essencia. Unde esse actuale substancie presupponit- tur omni suo accidenti.

Ad 2^m dicendum quod esse actuale formaliter est per seipsum, ita quod seipso denominatur existens. Sed non est eadem ratio de essencia, quod ipsa dica- tur existens per seipsam, quia esse est actualitas

1 hoc] homo B   2—4 sed — existens om B   7 ita om B
15 res om B   15—16 participium] per participacionem (?ppci^m) B
17 tamen] cum B   20 predicamentali om B   22 omni] cum B
24 seipso] de ipso B   nominatur B   25 est] om B

¹ Alludit ad Met. I. 4 (I) c. 2 1003b 26; versio lat. I. 4 co. 3: Idem enim unus homo et ens homo et homo. Aliter tamen explicat Thom. I. 4 lect. 2: Hoc nomen homo imponitur a quidditate sive a natura hominis et hoc nomen res imponitur a quidditate tantum; hoc vero nomen ens imponitur ab actu essendi.

essencie addita ei et non est actualitas respectu sui ipsius tamquam quiddam additum sibi ipsi. Et quamvis esse sit causatum sicut essencia, tamen essencia est causata tamquam participans, esse vero tamquam ⁵ participatum; et quamvis essencia sit quedam perfectio, tamen esse est maior perfectio, maior actualitas.

Ad 3^m dicendum quod ista divisio in substanciam et accidens est divisio entis, et eodem modo dividitur ¹⁰ esse, quod est actualitas entis, sc. in esse substancie et esse accidentis. Esse autem substancie non est substancia neque materia neque forma neque compositum, sed actualitas substancie tam materie quam forme et compositi ad genus substancie pertinens et ¹⁵ non ad aliud genus.

Ad 4. dicendum quod lucere¹ non solum inportat lucem nomine suo, sed eciam esse ipsius et per consequens aliquid realiter differens a luce. Et similiter currere non solum inportat cursum, sed eius esse, quod ²⁰ realiter differt ab eo, sicut esse differt ab essencia et quamvis lucere derivetur a luce grammaticè loquendo, non tamen, oportet quod omnino idem significant lux et lucere nec sapiencia et sapere nec ens et esse.

²⁵ Hoc viso quantum ad primum quod sc. oportet ponere realem compositionem essencie et esse in creaturis videndum est de secundo sc. utrum propter creacionem salvandam oportet ponere istam realem compositionem. Et dicunt aliqui quod cum

---

2 additum] habitum B   3 creatum B   4 creata B   tanquam] sicut B   10 quo B   actualitas] accidens B   sc.] sed B
 13 tamquam M   14 et₂] quam B   16 lux B   solum om B
 17 lucere B   20 differt] distinguitur B   27 sc.] videlicet B

¹ Cf. Aegid. Rom. De esse et essentia q. 9 ed. Ven. fol. 20^v.

essencia sit possibile esse, cui possibili acquiritur esse actu per creacionem, oportet quod esse, quod acquiritur per creacionem, sit aliud secundum rem ab illo possibili, cui acquiritur. Alioquin nichil acquireretur per creacionem. Et ponunt exemplum de generacione, 5 per quam acquiritur forma ipsi materie, que est in potencia ad eam. Nisi forma realiter differret a materia, nichil acquireretur per generacionem et tunc generacio non salvaretur, quia generacio non esset alicuius rei productio. Similiter si ponatur esse et 10 essenciam non differre realiter, creacio non erit productio et ita non salvatur creacio.

Sed iste modus ponendi compositionem realem esse et essencie non est conveniens ad salvandum creacionem; imo iste modus destruit creacionem. In crea- 15
 M 195rβ cione enim nichil presupponitur tamquam potencie, quod per creacionem fiat in actu, qui actus sit aliud realiter a protenciali. Creacio enim est ex nichilo. In nichilo autem nulla est potencia. Non ergo creacioni presupponitur aliqua potencia, cui adquiratur 20 actus. Sed in creato est tantum illud quod acquiritur per creacionem. Per hoc enim distinguitur creacio a generacione quod in generacione materia, que est quiddam potencie, presupponitur in creacione autem nichil rei preexistit, sed totum quod est in re per 25 creacionem est productum. Et ideo oportet videre, si alicui alio modo creacio requirat realem compositionem esse et essencie, quia iste modus est repugnans rationi creacionis.

Advertendum est autem quod creacio est produc- 30
 cio rei a non-esse in esse sicut et generacio, dif-

7 eam] ipsam B 9 salvatur B 12 essencia B 14 ille B
 15 ille B 17 potencia B 19—20 in creacione B 23 generacio
 a creacione B 28 ille B est repugnans] repugnat B
 30 est₁ om B 31 in] ad B

ferenter tamen, ut iam dictum est. Et quantum ad hoc creacio differt a produccione, que est in divinis sc. a generatione filii et a processione spiritus sancti. Non enim procedit filius Dei a non-esse in esse, 5 quia esse suum non est dependens ab aliqua causa, cum sit prima causa. Accipit enim filius a patre idem numero esse, quod pater habet, non aliud numero. Et ideo sicut esse patris non est dependens neque est ex non-esse vel ex nichilo, ita et esse filii. Ideo 10 autem persona producta in divinis non procedit a non-esse, quia sua essentia est unum esse. Propter hoc enim non potest intelligi non esse et per consequens non potest produci a non-esse, quamvis accipiat esse. Quod enim producitur a non-esse in 15 esse illud secundum suam naturam est indifferens ad utrumque sc. ad esse et non-esse et ita sua natura non includit esse. Illa ergo essentia, que non differt realiter ab esse, non potest esse producta a non-esse et per consequens non potest esse producta 20 per creacionem. Et isto modo necesse est ponere essentiam creatam realiter differre a suo esse ad hoc quod salvetur creacio, que est produccio a non-esse et eodem modo oportet ponere hoc, ut salvetur generacio in rebus creatis.

25 Ad primum ¶ argumentum dicendum quod non bene probat conclusionem, quamvis vera sit. Cum enim dicitur quod essentia creature non est necesse esse nec impossibile esse, sed possibile esse, dico quod essentia creature, antequam creetur neque est necesse 30 esse de se neque possibile esse de se. Sed est non possibile esse de se, quia est nichil. Alioquin creari

1 iam om B   2 alia B   8 sic B   9 vel om B
 productio B   10—11 a non-esse ad esse B   15 illud autem B
 naturam] materia B   16 et₁] et ad B   16—17 et₂ — non₁] non vero B   28 esse₂ om B   31 est] cum B

non posset, cum creacio sit ex nichilo. Unde falsa est ymaginacio, qua aliqui¹ ymaginantur quod per creacionem esse inprimatur essencie sicut per generacionem forma inprimatur materie. Sed vera ymaginacio est quod tam essencia quam esse producat⁵ per creacionem, essencia sc. determinati generis participans esse ab esse separato; quia alia modo esse multiplicari non potest nisi per diversa participancia. Unde ponere essenciam non differre ab esse est ponere tantum unum ens, quod est esse separatum, ita¹⁰ quod nichil aliud habeat esse.

Ad 2^m cum dicitur quod esse producitur presupposita essencia respondendum est per interempcionem, quia non presupponitur essencia ipsi creacioni, sed producitur per creacionem in esse tamquam terminus¹⁵ creacionis et ambo sc. essencia et esse sunt unus terminus creacionis sicut in generacione forma et esse sunt unus terminus generacionis.

---

5 producantur *B* 14 ipsi creacioni] propter creacionem *M*

¹ Aegid. Rom. Quodl. 1 q. 7 ed. Ven. 1502 l. 5^v.

Quaestio IX^a.

Queritur utrum creatura posset adnichilari, si non differrent in ea realiter essentia et esse. M 196 r^β
B 132 v^α

Et arguitur quod sic, quia „in ipsa essentia
5 possumus salvare potentiam et actum. Una enim et
eadem essentia est respectu unius magis in potentia et
respectu alterius actualior. Si igitur in ipsa essentia
possumus salvare rationem potentie et actus, ipsa
poterit adnichilari et creari“¹, licet non sit realiter
10 differens ab esse.

Contra „adnichilari idem est quod perdere esse.
Sed essentia, si sit idem cum suo esse, non potest
perdere esse, quia nichil potest perdere seipsum.
Ergo essentia non potest adnichilari“², nisi differat
15 ab esse.

Responsio. Ista questio dependet ex questione
precedente immediate, et si consideremus diligenter
ea que dicta sunt circa eam, apparebit quod creatura
non posset adnichilari, si essentia eius et esse non
20 differrent realiter. Ostensum est enim quod si essentia
¶ et esse sint idem secundum rem, talis essentia non M 196 v^α
potest intelligi non existens, sed a quocumque intelli-
gatur, oportet quod intelligatur existens de sua natura,
circumscripto quocumque alio. Non ergo est intelli-
25 bile quod per aliquam causam producat de non-esse

2 creatura] natura B   11 idem om B   quod om B
12 si] cum B   14 differat essentia B   19 possit B

¹ Aegid. Rom. De esse et essentia q. 11, ed. Ven. 1502 f. 26 v.

² L. c. f. 27 r.

ad esse, quia tunc intelligeretur sua essentia non-existens quoddam, antequam produceretur, quod esse non posset, si esse de intellectu essentiae esset. Quia enim rationale est de intellectu hominis, ideo si intelligatur homo, antequam producat in esse, necesse est quod intelligatur rationalis. Sequitur ergo quod essentia, quae non differt ab esse existenti, non potest produci ex non-esse vel ex nichilo, quia tunc intelligeretur sine eo quod est de eius intellectu et cum opposito eius quod est de suo intellectu; sicut 10 si homo intelligeretur non-rationalis, ubi includitur contradictio sicut hic 'Homo non est homo', eodem modo includeretur contradictio in intellectu cuiuslibet essentiae. Si autem essentia non potest produci ex nichilo, eadem ratione non potest cedere in nihil 15 vel redigi in nichilum, quod est adnichilari. Si enim posset adnichilari, posset intelligi non-existens. Et ita existere in actu non esset de intellectu suo et per consequens esse esset aliud ab ipsa essentia.

Patet etiam ex hoc quod hoc includit contradictio- 20 nem sc. esse creature non differre secundum rem ab essentia. Si enim est creatura, potest produci a non-esse et potest redigi ad non-esse et per consequens potest intelligi sub opposito ipsius esse. Si vero esse eius non differt ab essentia, intelligere essentiam est 25 intelligere esse in actu, ita quod non potest intelligi sub opposito ipsius esse et per consequens non potest produci a non-esse nec potest redigi in non-esse. Esse igitur creature non differre ab essentia includit ista contradictoria: posse produci a non-esse et non- 30 posse produci a non-esse. Et similiter includit ista contradictoria: posse redigi ad non-esse et non posse

1 intelligitur B 6 est om B 9 eius] suo B 10 sicut] sic B
11 non intelligeretur rationalis B ibi B 12 est om B 20 in-
cluditur M 22-23 a non-esse ad esse B 24 ipsius] illius B

redigi ad non-esse, et similiter ista potest intelligi non-esse et non potest intelligi non-esse.

Et non solum secuntur ista inconueniencia sc. quod nulla res posset creari et quod nulla res possit ad-
 5 nichilari, sed eciam destruit ista posicio tam genera-
 tionem et corrupcionem quoad substancias quam
 alteracionem et alias omnes producciones quoad acci-
 dendia; quia secundum istam posicionem omnia erunt
 eterna et nichil poterit produci in esse per aliquam
 10 transmutacionem nec amittere esse, sicut ex dictis est
 ostensum. Eadem enim ratio esset de omnibus rebus
 quod essent eterne et intransmutabiles et incorrupti-
 biles, que est de Deo, cuius esse non differt ab essen-
 cia. Ex hoc enim directe sequitur quod Deus sit
 15 eternus, incorruptibilis, intransmutabilis; et idem se-
 queretur de omnibus essentiis, si esse earum non
 differret ab eis.

Sed dicunt aliqui¹ quod non est eadem ratio de
 Deo et de aliis rebus, quia in Deo essentia et esse
 20 non differunt nisi secundum racionem tantum, in aliis
 autem non differunt sola racione, sed differunt secun-
 dum intencionem et ita plus quam secundum racionem,
 non tamen differunt realiter, sed medio modo
 inter differenciam secundum racionem et differenciam
 25 secundum rem.

Si autem ista verba examinemus, inuenientur impos-
 sibilita; impossibile enim est quod sit aliqua dif-
 ferencia media inter differenciam realem et differen-

4 possit B   8 omnia om B   17 omnibus aliis B
 17 differat B   21 differunt om B   25 alla B

¹ Henr. Gand. Quodl. 10 q. 7 f. 155^{r-v}. Cl. Aegid. q. 12 f. 27^r. Henricus f. 155^v ita concludit: Baptizetur ergo ille modus medius et detur ei nomen, et si non competenter possit appellari differentia secundum intentionem, ut omnino idem sit differre intentione et racione, detur ei aliud nomen. Fatuum enim est disputare de nomine, quando notum est de re.

ciam secundum rationem; impossibile enim est quod
 res differt ab aliquo positive, nisi secundum quod
 habet aliquam realitatem. Essencia autem creature
 non habet esse nisi vel extra animam in alico sup-
 posito vel in intellectu, qui cognoscit eam. Ergo essen-
 cia creature non potest differre ab esse suo actuali
 nisi vel secundum illam realitatem, quam habet extra
 animam in suo supposito, vel secundum illam realita-
 tem, quam habet in intellectu. Differre autem primo
 modo vocamus differre secundum rem; quod enim in 10
 re extra animam non est humanitas, illud differt rea-
 liter ab humanitate et facit compositionem realem
 cum humanitate, si sit in eodem supposito. Differre
 autem 2° modo ¶ est ¶ differre secundum rationem
 tantum. Quando enim ratio cognoscens rem unam 15
 sub diversis rationibus et illi rei secundum diversas
 rationes attribuit nomina diversa ut a et b, tunc a
 et b differunt ratione tantum; quia nullam habent
 differenciam ex parte rei cognite, sed tantum ex parte
 intellectus, qui sub diversis rationibus rem congno- 20
 scat; v. gr. punctus continuans unam partem lineae cum
 alia unum simplex est ex parte rei, sed ab intellectu
 consideratur sub diversis rationibus sc. sub ratione
 principii et sub ratione finis. Et ita principium et
 finis ibi differunt tantum secundum rationem. Similiter 25
 iste homo et illud animal demonstrato Petro non
 differunt nisi ratione tantum, quia ex parte rei non
 est differencia, quia per eandem formam et eandem
 materiam est homo et animal, tamen apud intellectum
 habent rationes alico modo diversas. Et dico aliquo 30
 modo diversas, quia non sunt omnino diverse; ratio
 enim hominis includit in se rationem animalis tam-
 quam suam partem et pars et totum non sunt omnino

3 ab aliquo *om B*   4 aliam *M*   5 non] nullam *B*   esse]
 realitatem *B*   9 autem a *M*   22 lineae *om B*   23 simpliciter *B*
 25 ratione tantum *B*   26 demonstrando *B*   27 quod *B*

diversa nec omnino idem. Cum igitur essentia et esse creature nullam realitatem habent nisi vel in re extra animam, ubi non possunt differre nisi secundum rem, vel in intellectu habente istorum rationes, necesse est, ex quo non differunt tantum secundum rationem, quod differant secundum rem.

Si enim medio modo differunt oportet quod habeant realitatem, que neque sit in re extra intellectum neque in intellectu; quod est impossibile, quia includit contradiccionem sc. quod idem sit alico modo et nullo modo ens. Quod enim neque est apud intellectum neque in re extra intellectum, illud nichil est sc. neque ens nature neque ens rationis. Quod igitur ponitur res et ens nichil est, et ita idem est aliquo modo ens et nullo modo ens; quod directe opponitur primo principio, quod est: Impossibile est aliquid simul esse et non esse. Oportet ergo necessario dicere quod ubi non est differentia realis aliquorum, ibi sit tantum differentia secundum rationem et hoc sive ratio unius includatur in ratione alterius et non econtrario sive ratio unius sit omnino extra rationem alterius. Utroque enim modo invenimus attributa in divinis differre secundum rationem tantum; potencia enim in Deo et omnipotencia sola ratione differunt et tamen omnipotencia includit rationem potencie et non econtrario. Similiter generacio filii includit processionem filii et non econtrario; et sola ratione differunt. Potencia tamen et sapiencia in Deo sola ratione differunt et neutrius ratio includit rationem alterius, sed excludit. Hoc pro tanto dico, quia aliqui¹ men-

4 in intellectu] intellectum *B* habente] habentes *M* habentem *B* utraque lectio corrupta videtur 6 quod] quam *M* 7 differant *B* 9 neque *om B* 10 sit ens *B* 13 ens rationis] non-ens *B* 18 est aliqua *B* 21 sit—rationem] omnino non sit de ratione *B* 27—29 Potencia—differunt *om M*

¹ Henr. Gand. locis citatis

daciter fingunt quod, quando conceptus unius excludit conceptum alterius, tunc differunt intencione et non sola racione, sive excludat totaliter sive in parte. Hoc autem manifeste falsum est, quia tunc attributa omnia in divinis non different sola racione nec eciam aliqua res in mundo differret sola racione a seipsa, quia non possunt accipi alique due raciones eiusdem rei, nisi una ratio excludat aliam vel totaliter vel in parte.

Preterea eo quod res est vel non est, est oratio vera vel falsa. Sed hec est falsa, ut dicunt¹, essentia est suum esse⁶ et hec denotat idemtitatem esse et essencie in re. Ergo in re extra animam non est ydemptitas essencie et esse. Ergo in re est differentia vel diversitas eorum et per consequens differunt secundum rem. Si autem dicas quod hec est vera¹⁵, essentia est esse in abstracto⁴, ut humanitas est esse, tunc non poterit humanitas intelligi sine esse et secuntur impossibilia multa superius adducta; esse enim erit de racione humanitatis et humanitas non potest intelligi absque hoc quod intelligatur id quod est de sua racione et ita non poterit intelligi nisi intelligatur existens, quod falsum est.

Ad argumentum dicendum quod, si essentia et esse in creaturis non differrent realiter, quelibet essentia esset purus actus et nulla essentia esset²⁵ actualior quam alia nec per potenciam eciam divinam destrui posset creatura; ¶ quia ipsum non-esse includeret contradiccionem et nichil tale subiacet divine potencie quod contradiccionem includit.

1 excludit] concludit(?) non includit B 2—3 differunt—
 racione] non differunt sola racione, sed intencione B 5 dif-
 ferunt B 6 alia B differat B 9 est, om B 13—14 diferencia]
 ydemptitas B 14 et om B 20 absque] sine B 24 non om B
 differunt B 29 concludit M

¹ Henr. Quodl. 1 q. 9.